

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**A kiskorú gyermek sorsát érintő perek, elsősorban a szülői felügyelet szabályozása
egy vidéki járásbíróság gyakorlata tükrében**

Szerző:

dr. Polyák Emese

bírósági titkár

Nyíregyháza, 2022. február 28.

Bevezetés

„Nem Isten az, aki bünteti az ártatlan utódokat - mi magunk tesszük ezt, ha nem vállaljuk becsületesen apai-anyai hivatásunkat, szeretetlenek, figyelmetlenek vagyunk, rossz példát mutatunk. (...) Tetteink következményei, akár jók, akár rosszak, tovább hatnak életükben, és ők is - sokszor akaratuk ellenére - továbbadják gyermekeiknek. (Böjte Csaba)

A kiskorú gyermeknek feltétlen joga van a gondviselésre, nevelésre, törvényes jogainak és érdekeinek védelmére, mindezek mellett feltétlen joga van a testi, szellemi, lelki és erkölcsi fejlődését, egészséges nevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetben való nevelkedéshez. A gyermek életkorából adódóan nem képes saját létfenntartását biztosítani, gondozásáról, neveléséről, taníttatásáról másoknak kell gondoskodniuk. E feladatok ellátására elsősorban a gyermek szülei hivatottak. A gyermek a családban tanulja meg azokat az alapvető szociális mintákat, amelyek alapján majd ő is megtalálja és elfoglalja a helyét a társadalomban.

Napjainkban olyan világban élünk, hogy a házasságok, illetve élettársi kapcsolatok egyre nagyobb százaléka végződik válással, különválással. Amennyiben nem született a kapcsolatból gyermek, könnyebb továbblépni a feleknek, és új életet kezdeni. Nem ilyen egyszerű a helyzet, amennyiben a megromlott kapcsolatból közös gyermek is származik.

Sok esetben sajnos az a tapasztalat, hogy a szülők nem feltétlenül tesznek közös erőfeszítéseket annak érdekében, hogy a megromlott, vagy a romlásnak indult kapcsolatukat megmentésük, helyreállítsák. Néhány évtizeddel ezelőtt, ha valami elromlott a háztartásban, akkor megjavítottuk. Ma az elromlott holmikát kidobjuk és veszünk egy újat. Mintha eszerint járnánk el a kapcsolatainkban is: ha nem működik, lecseréljük, nem bajlódunk a megjavítással.

Úgy gondolom, hogy mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a kapcsolat ne romoljon meg, azonban ha megromlott, energiát kell fektetni a kapcsolat megmentésére, különösen ha van közös gyermek, de ha nem megy, akkor nem szabad erőltetni, inkább külön kell válni.

A család felbomlása minden érintett számára, de leginkább a gyermekek számára lelkiileg rendkívül megterhelő. A szülők számára is nehézséget okozhat a veszteség feldolgozása, a gyászfolyamat azonban

a gyermekek esetében még tovább tarthat, főleg akkor, ha a szülők közötti összhang olyannyira megbomlik, hogy nem képesek békés úton rendezni a kapcsolat felbomlása során felmerülő kérdéseket. Amennyiben a különélő szülő és a gyermek között nem marad szoros kapcsolat, a szülők elválása még mélyebb sebet ejthet a gyermek lelkén.¹

Mindenképpen az lenne a cél, hogy a gyermek érdekében a szülők különválásukat követően is lehetőleg jó viszonyban maradjanak egymással, hiszen gyermekeik sorsának alakulását nagyban befolyásolja, hogy miként tudnak, akarnak együttműködni egymással a gyermek nevelésében.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) Családjogi Könyvének (továbbiakban: Csjk.) szülői felügyeletet érintő rendelkezései 2022. január 01. napjától úgy módosultak, hogy a bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról. Ez a jelentős jogszabályi változás is aktuálissá teszi annak a kérdésnek a joggyakorlatban történő vizsgálatát, hogy 2022 előtt milyen gyakran került sor a közös szülői felügyelet bíróság által történő elrendelésére a szülők közös kérelmére? A bírósági döntések során a szülői felügyeletet melyik szülő gyakorolja inkább? A kiskorú gyermek az őt érintő döntés meghozatalába bevonásra kerül-e? Amennyiben igen, meghallgatása milyen formában történik, bíróság vagy pszichológus szakértő útján? A felek megállapodásra, egyezsége törekvése mennyire jellemző?

A dolgozat első fejezetében szükségesnek tartottam felsorolni azon peres és nemperes eljárásokat, melyek kiskorú gyermeket érintenek, érinthetnek.

A dolgozat második fejezetében a szülői felügyelet anyagi jogi szabályait, harmadik fejezetében a szülői felügyelet eljárásjogi szabályait ismertetem.

A negyedik fejezet egy konkrét vidéki járásbíróságon, a Kisvárdai Járásbíróságon jogerősen befejeződött családjogi peres ügyek empirikus vizsgálatának eredményeit tartalmazza, összevetve hasonló témában végzett kutatások eredményeivel.

¹ Visontai-Szabó Katalin A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái; PhD értekezés, Szeged 2014. 26.o. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/2235/> (2022.01.31.)

I. A KISKORÚ GYERMEK SORSÁT ÉRINTŐ PERES ÉS NEMPERES ELJÁRÁSOK

1. *Kiskorú fogalma*

Először is tisztázzuk, ki minősül kiskorú gyermeknek.

A Ptk. meghatározása szerint kiskorú alatt azt a személyt értjük, aki még nem töltötte be a 18. életévét, kivételt képez ez alól az az eset, amikor a 16. életévét betöltött kiskorú személy a gyámhatóság hozzájárulásával házasságot köt, és ezáltal az aktus által nagykorúvá válik. A 14. életévet még el nem ért gyermek cselekvőképtelen, a 14. életévét betöltött pedig korlátozottan cselekvőképességű.²

2. *Peres eljárások:*

Nézzük, melyek azok a peres eljárások a bíróságok előtt, melyek kiskorú gyermeket érintenek.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) rendelkezik a személyi állapotot érintő perekről és a kiskorú gyermek tartása iránt indított perről.

2.1. *Személyi állapotot érintő perek*

A Pp. 429. §-a meghatározza, hogy a személyi állapotot érintő perek mint gyűjtő kategória milyen pereket foglal magában. E szerint az alábbi a személyi állapotot érintő pereket nevesíti:

- gondnoksági perek
- házassági perek
- származási perek
- szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási perek
- az örökbefogadás felbontásával kapcsolatos perek

² Ptk. 2:10. §, 2:11. §, 2:13. §

Azt, hogy a Pp. mit ért a személyi állapot fogalma alatt, azt az „Értelmező rendelkezések” között a 7. § (1) bekezdés 17. pontjában határozza meg. (17. személyi állapot: az ember személyi minőségét, személyi jellegű és családi kapcsolatait meghatározó tényezők összessége;)

A fogalom meghatározásra azért van szükség, mert nincs a személyi állapotnak egy általánosan elfogadott definíciója, és a bírói gyakorlat sem egységes e perek körét illetően. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a Pp. általános szabályainak alkalmazásakor „személyi állapotot érintő per” alatt nemcsak a Pp.-ben meghatározott személyi állapotot érintő pereket kell érteni. Így például, amikor a Pp. 20. § (3) bekezdés b) pontja kimondja, hogy a járásbíróság hatáskörébe tartoznak a személyi állapotot érintő perek, akkor ez a hatásköri szabály valamennyi személyi állapotot érintő eljárásra vonatkozik, azaz nemcsak a Pp.-ben szabályozott peres eljárásokra, hanem - a Pp. általános háttérjogszabályi jellege folytán és a Bpnp. 1. § (1) bekezdése alapján - valamennyi személyi állapotot érintő polgári nemperes eljárásra is.³

A gondnoksági per témám szempontjából nem bír relevanciával.

A házassági perekből (Pp. XXXIII. fejezet) kiskorú gyermeket a házassági bontóper érint, amennyiben van közös kiskorú gyermek a felek házasságából.

A Pp. XXXIV. Fejezete a Származási perek címszó alatt a gyermek családi jogállásának megállapítására irányuló pereket foglalja össze, melyek az alábbiak:

- az apaság bírósági úton történő megállapítása (Ptk. 4:103. §)
- az apaság vélelmének megtámadása (Ptk. 4:107. §)
- az anyaság bírósági úton történő megállapítása (Ptk. 4:115. §)

Általánosságban elmondható, hogy az előbbieken említett három pertípus lényege nem más, mint hogy tisztázza, azt, hogy ki kitől származik biológiailag.

³ Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa) <https://uj.jogtar.hu/>
(2022.01.31.)

A Pp. XXXV. Fejezete a Szülői felügyelettel kapcsolatos és kapcsolattartási pereket szabályozza.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény 60-61. § 2021. január 1-jei hatálybalépéssel kiegészítette a személyi állapotot érintő perek körét a kapcsolattartási perekkel. A kapcsolattartási peren a kapcsolattartás szabályozása, a kapcsolattartás megváltoztatása, valamint a kapcsolattartási jog korlátozása vagy megvonása iránt indított pert kell érteni. A kapcsolattartás szabályozása, a kapcsolattartási jog korlátozása vagy megvonása iránti kereset önállóan nem, kizárólag házassági perben vagy szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított perben terjeszhető elő. (Tehát ha nincs folyamatban házassági vagy szülői felügyelettel kapcsolatos per, akkor a gyámhatóság hatáskörébe tartozik).

A Pp. által szabályozott szülői felügyelettel kapcsolatos perek köre a következő:

- a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított per
- a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránt indított per
- a szülői felügyelet megszüntetése és a visszaállítása iránt indított per

A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított per körébe az alábbi pertípusok tartoznak:

- a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése
- a felügyelet, továbbá egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása
- a különélő szülő feljogosítása egyes felügyeleti jogok gyakorlása
- a közös szülői felügyelet megszüntetése iránt indított per

Kiskorú gyermeket érinthet az örökbefogadás felbontása iránti per (Pp. XXXVI. fejezet).

Az örökbefogadás felbontása mellett számos per indulhat az örökbefogadó és az örökbefogadott között az örökbefogadás felbontása mellett, például származási per, vagy a kiskorú, a nagykorú tanulmányokat folytató gyermek, vagy egyéb rokon vonatkozásában tartási per. Az örökbefogadók egymással szemben is érvényesíthetik az örökbe fogadott gyermekkel kapcsolatos igényeiket, mint például a gyermek tartása

vagy e kötelezettség megváltoztatása, a szülői felügyelet rendezése, a kiskorú gyermekkel a kapcsolattartás szabályozása és lakóhelyének kijelölése érdekében. ⁴

2.2. Kiskorú gyermek tartása iránt indított per

Kiskorú gyermek tartása iránti per megindítására abban az esetben van lehetőség, amennyiben a szülők nem tudnak megegyezni a gyermektartásdíj mértékéről és megfizetésének módjáról [Ptk. 4:217. § (1) bekezdés].

Kiskorú gyermek tartása iránti perek alatt a tartási kötelezettség megállapítása [a Ptk. szóhasználata szerint tartási kötelezettség meghatározása (Ptk. 4:204. §)], a tartási kötelezettség tartalmának megváltoztatása, így a tartásdíj felemelése, leszállítása iránti pereket, valamint a tartási kötelezettség megszüntetése iránt indított pereket is érteni kell.

A tartási kötelezettség tartamának megváltoztatása iránti perekhez tartoznak azok a perek, ahol a jogosult vagy a kötelezett a korábban (a Ptk. hatálybalépése előtt indult perekben) százalékos mértékben megítélt tartásdíjat kívánja fix összegűvé alakítani. Ebben az esetben azonban meg kell jelölni, hogy a kereset tartalma szerint a tartásdíj felemelésére vagy leszállítására irányul.⁵

3. Nemperes eljárások

Van néhány olyan kiskorúakat érintő bírósági eljárás, melyek intézése nemperes eljárás keretében történik.

⁴ Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa) <https://uj.jogtar.hu/#hometab/> (2022.01.31.)

⁵ Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa) <https://uj.jogtar.hu/#hometab/> (2022.01.31.)

3.1. Kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása

Az Országgyűlés 2019. december 17. napján fogadta el az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról 2019. évi CXXVII. törvényt, amely alapján a gyermekkel való kapcsolattartásra vonatkozó határozatok végrehajtását 2020. március 1. napjától a gyámhatóság helyett a bíróság előtt lehet kezdeményezni.⁶

A kapcsolattartás végrehajtása tekintetében a gyámhatóság - bíróság közötti hatásköri változás a jogszabályi rendelkezésekben oly módon került átvezetésre, hogy 2019. évi CXXVII. törvény 247. §-a 2020. március 1. napjával a polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvényt (továbbiakban: Bnp.) egy új 7/A. fejezettel egészítette ki, ennek eredményeképp a bíróságok hatáskörébe tartozó nemperes eljárások köre bővült a kapcsolattartás végrehajtására irányuló eljárással.

A szabályozás szerint a bíróság vagy a gyámhatóság által a kapcsolattartásra vonatkozó határozatban, továbbá a bíróság vagy a gyámhatóság által jóváhagyott kapcsolattartást rendező egyezségben (a továbbiakban: a kapcsolattartásra vonatkozó határozat) foglaltak megszegése esetén a kapcsolattartásra vonatkozó határozatban foglaltak végrehajtásának elrendelése e törvény szerinti eljárásban kérhető.

3.2. Apaság vélelmének megdöntése nemperes eljárásban

Az apaság vélelmének megdöntése nemperes eljárásban viszonylag új jogintézmény, a lehetőségét a Ptk. teremtette meg 2014. március 15. napjától.

A nemperes eljárást a Ptk. 4:114.§-a szabályozza, mely konjunktív feltételek fennállása esetén biztosít lehetőséget az apasági vélelem ily módon történő megdöntésére. A szabályozás értelmében, ha a vélelem az anya fennálló házasságán alapul, az anya és a vélelmezett apa között az életközösség legalább 300 napja megszűnt, és a vérszerinti apa a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak

⁶ 2019. évi CXXVII. törvény - az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról 247. §

kívánja elismerni, lehetőség van peres eljárás lefolytatása nélkül dönteni. Az eljárás lényege tehát abban rejlik, hogy a fennálló vélelmet megdöntsék, és ezzel egyidejűleg a vérszerinti apa a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magáénak ismerje el, így az apai státusz egy pillanatig se maradjon betöltetlen. A törvény indokolása azon alapvetésből indul ki, hogy azon esetekben, amelyek a felek között jogvitát nem képeznek, az apai jogállás nemperes eljárásban is rendezhető.

A felek eljárásjogi helyzete sajátos, mivel az apaság vélelmének megdöntésére irányuló nemperes eljárás három fél - a vélelmezett apa, az anya és a gyermeket teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal magának elismerni kívánó férfi - kérelmére indul, akik a nemperes eljárásban mindhárman kérelmezők (I., II. és III. rendű kérelmezők).

E peren kívüli eljárás szabályai is a Bpnp.-ben nyernek szabályozást.

3.3. Tartási kötelezettség megszüntetése

Bár a Bpnp. nem nevesíti, azonban a bíróság nemperes eljárásban járhat el a tartási kötelezettség megszüntetése tárgyában, amennyiben azt a jogosult kéri.

A Ptk.4:211. § (1) bekezdés értelmében az a személy, akinek a kezéhez a tartásdíjat folyósítják, köteles - a kötelezett egyidejű értesítése mellett - a bíróságnak bejelenteni, ha a jogosult tartásra való rászorultsága megszűnt. Az e kötelezettségének elmulasztásából eredő kárért a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint felel. A bejelentést követően a bíróság a tartási kötelezettséget peres eljárás lefolytatása nélkül szünteti meg.

A szakasz harmadik mondata teszi lehetővé, hogy a bejelentést követően a bíróság a tartási kötelezettségeket peres eljárás nélkül szüntesse meg. Tehát a nemperes eljárás keretében való megszüntetés csak akkor lehetséges, ha a jogosult kéri a tartási kötelezettség megszüntetését. A kötelezett továbbra is peres eljárás keretében kérheti a megszüntetést.

A szülő mint jogosult általában akkor kéri ilyen formában a tartási kötelezettség megszüntetését, amikor gyermeke nagykorúságát betölti és nem tanul tovább, így már nem kiskorú gyermeket érint az eljárás.

3.4. Megelőző távoltartás

Van még egy eljárás, melyben sajnos nagyon gyakran kiskorú gyermek is érintett.

2009. október 01. napján lépett hatályba a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény, mely megteremtette annak lehetőségét, hogy a bántalmazóval sokszor bonyolult érzelmi viszonyban álló bántalmazott még azt megelőzően kérhesse a hatóság segítségét, mielőtt súlyos vagy végzetes következménnyel járó bűncselekmény áldozatává válna.⁷

A 13. § (1) értelmében a megelőző távoltartás elrendeléséről a bíróság polgári nemperes eljárásban dönt.

A megelőző távoltartás átmenetileg korlátozza a bántalmazó tartózkodási szabadságát, a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát, szülői felügyeleti jogát, valamint gyermekével való kapcsolattartási jogát. A megelőző távoltartást a bíróság legfeljebb hatvan napra akkor rendeli el, ha az eset összes körülményéből, így különösen a bántalmazó és a bántalmazott által előadott tényekből, a hozzátartozók közötti erőszakra utaló jelekből, a bántalmazó és a bántalmazott magatartásából és viszonyából a hozzátartozók közötti erőszak elkövetésére megalapozottan lehet következtetni.

⁷ 2009. évi LXXII. törvény indokolása

II. SZÜLŐI FELÜGYELETRE VONATKOZÓ ANYAGI JOGSZABÁLYOK

2014. március 15. napján lépett hatályba a Ptk., amely a korábban hatályban lévő Családjogi törvény (1952. évi IV. törvény) rendelkezéseire képest eltérően szabályozza a szülői felügyelet kérdését.

A Ptk. Családjogi Könyve továbbra sem tesz különbséget a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek tekintetében attól függően, hogy a szülők házasságban, vagy élettársi kapcsolatban élnek, illetőleg éltek, vagy hogy egyáltalán volt-e közöttük életközösség vagy sem, ami a gyermekek egyenjogúságát hivatott szolgálni. Abban az esetben azonban, ha a bíróságnak kell döntenie a szülői felügyelet gyakorlásáról, a szülők egymás közötti viszonyában a törvény elhagyja a „gyermekelhelyezés” kifejezést, és azt - a külföldi jogrendszerek többségéhez és a nemzetközi dokumentumokhoz hasonlóan - arra az esetre tartja fenn, ha a gyermeket harmadik személynél helyezik el, vagy intézetbe kerül. A gyermekelhelyezés helyett a Csjk. a „szülők között a szülői felügyeleti jogok rendezéséről” szól.⁸

A szülői felügyeletre vonatkozó új szabályok tehát a szülői felelősségre építenek, és a gyermekelhelyezés helyett a szülői felügyelet gyakorlásának rendezéséről szólnak. A felek megoszthatják egymás között a gondozást, nevelést, vagyonkezelést és ezek egyes elemeit, és indokolt esetben azok megosztásáról a bíróság is dönthet. Azon megfogalmazás helyett, hogy „a különélő szülő szülői felügyeleti joga szünetel” arra helyeződik a hangsúly, hogy melyik szülő milyen jogokat gyakorolhat. A gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben a szülőknek akkor is együttdöntési joga van, ha a szülői felügyeletet a bíróság döntése vagy megállapodásuk alapján csak egyikük gyakorolja.⁹

Azon jogszabályi változás, hogy a „gyermekelhelyezés” helyett a szülői felügyeleti jog gyakorlása került megfogalmazásra, azt a szemléletet erősíti, hogy a szülők jogai és kötelezettségei a válás után is egyenlőek. Ez jelentős lépés ahhoz a korábbi gyakorlathoz képest, hogy az egyik szülőnél „marad a

⁸ A szülői felügyelet családvédelmi aspektusai Dr. Barzó Tímea - A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban (Konferenciakötet) 7.o.

http://fesbp.hu/common/pdf/A_szocialis_jog_aktualis_kerdesei_2017.pdf (2022.01.31.)

⁹ <https://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-csaladjogra-vonatkozoz-szabalyairol-interju-koros-andrassal-a-kuria-csaladjogi-tanacs-elnokevel/2422> (2022.01.31.)

gyerek”, a másik pedig „fizet” a tartásért és a gyermekkel való kapcsolatért. A Ptk. szakít ezzel a szemlélettel és a szülők egyenlőségére helyezi a hangsúlyt.¹⁰

1. A szülői felügyelet tartalma

A szülői felügyeleti jog tartalma a Csjk-ban meghatározott szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket tartalmazza, nevezetesen : a.) a gyermek nevének meghatározása, b.) a gyermek gondozása, nevelése, c.) a gyermek vagyonának kezelése, d.) a gyermek törvényes képviselote és e.) a gyámnevezés és a gyámságból való kizárás joga.

1.1.A gyermek nevének meghatározása

A szülők egyik első közös döntése a gyermek nevének meghatározása. Ez a részjogosítványok közül a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek minősül, ezért azt a szülőt is megilleti e jog gyakorlása, aki nem gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogát. A szülőknek a gyermek családi nevről és utónevéről is közösen kell dönteniük, és amennyiben ebben nem tudnak megállapodni, úgy a gyámhivatal dönt.

A gyermek családi névként viselheti az apja vagy az anyja születési vagy házasságkötéssel szerzett családi nevét, de viselheti a szülők összekapcsolt családi nevét akkor is, ha a szülők nem kötöttek házasságot, vagy kötöttek ugyan, de a családi nevüket nem kapcsolták össze. A gyermek családi neve azonban a régi szabályozás mintájára is legfeljebb csak két tagú lehet. A Csjt -hez képest változatlan maradt az a szabály, hogy a házasságban élő szülők valamennyi, a házasság fennállása alatt született gyermekének csak azonos családi neve lehet, de ezen szabály alól kivételt fogalmaz meg a Csjk. új rendelkezése, miszerint ha a szülők a házasság fennállása alatt a családi nevüket módosítják, akkor nem kötelező, hogy a névmódosítást megelőzően született gyermek családi neve megváltozzon. Változatlan az a rendelkezés is, hogy a közös házassági nevet viselő szülők gyermeke családnévként csak a közös házassági nevet viselheti.

Új szabályok kerültek bevezetésre a képzelt apa bejegyzése kapcsán, hiszen korábban - azaz az új Ptk. hatályba lépése előtt - az volt a szabály, hogyha nem volt olyan személy, akit a gyermek apjának kellett

¹⁰ Császár-Nagy Noémi: A gyermek helyzete a válás után - avagy egy konferencia margójára. In: *Családi Jog* 2016/4., 30. oldal

tekinteni úgy a gyermek az anyja családi nevét viselte mindaddig, amíg nem jegyezték be képzelt apát a gyermek számára az anyakönyvbe. Ha a gyermek családi jogállása nem rendeződött a 3 éves koráig, akkor a gyermek részére a gyámhatóság képzelt apát állapított meg, és ennek bejegyzése iránt hivatalból intézkedett. Az anya csak arról dönthetett, hogy a gyermek ne képzelt apa, hanem továbbra is az ő családi nevét viselje tovább.

Az új Ptk. hatályba lépésével a Csjk. akként rendelkezik főszabályként, hogy ha az apai státus betöltetlen, akkor a gyermek az édesanyja családi nevét viseli születési névként. Ha ezt az anya bármilyen szempontból nem kívánja, akkor az anya maga kezdeményezheti a gyámhatóságnál, hogy a kiskorú gyermek születési anyakönyvi kivonatába apaként képzelt személyt jegyezzenek be. Ezáltal az anya dönthet arról, hogy a gyermek a továbbiakban már ne az ő családi nevét, hanem a képzelt apa családi nevét viselje. Ha az anya ilyen nyilatkozatot nem tesz, akkor a gyermek változatlanul az anya családi nevét viseli tovább. A Csjk. nem határoz meg olyan időpontot ameddig a képzelt apát be kell jegyezni a születési anyakönyvi kivonatba, mint korábbi szabályozásként a gyermek 3 éves kora, azonban célszerű, hogy erre a gyermek minél alacsonyabb életkorában sor kerülhessen, azaz a gyermek neve ne olyan életkorban változzon meg, amikor őt a környezete, iskolája, rokonsága már egy korábbi családi néven ismeri.

A Csjk. lehetőségként említi azt is, hogy amennyiben az apai státus betöltetlen marad a gyermek nagykorúságáig, úgy maga a gyermek a 18. életévének betöltését követően kérheti - ha erre korábban nem került sor - hogy a születési anyakönyvben apjaként egy képzelt személyt jegyezzenek be, és fordítva is kezdeményezheti a nagykorúvá vált gyermek azt is, hogy korábban a születési anyakönyvi kivonatában a képzelt apaként bejegyzett személy nevét töröljék. A gyermek nevét a gyámhatóság állapítja meg a Ptk. 4:151.§-a szerint, ha a gyermek mindkét szülője ismeretlen, azaz talált gyermekről van szó, vagy abban az esetben, ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy szülők a gyermek nevét illetően a gyámhatóság felhívásától számított 30 napon belül nem jelenti (jelentik) be a nevet.¹¹

¹¹ Boros Zsuzsa, Katonáné Pehr Erika, Kőrös András, Makai Katalin, Szeibert Orsolya: Polgári Jog- Családjog: Az új Ptk. magyarázata III/IV. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 2013. 240-241. oldal

1.2. A gyermek gondozása és nevelése

A Ptk. 4:152.§ (1) bekezdése szerint a szülők joga és kötelezettsége, hogy a gyermeket gondozzák, a gyermek megélhetéséhez és felnevelkedéséhez szükséges feltételeket biztosítsák.

(2) a szülők a saját háztartásukban kötelesek a gyermekük lakhatását biztosítani. A gyermek lakóhelye - ha a bíróság vagy a gyámhatóság eltérően nem rendelkezik - a szülei lakása, akkor is, ha a gyermek átmenetileg máshol tartózkodik.

A fenti rendelkezésekből következik az, hogy a gyermek a szülők lakását családtagi minőségben használja, és nem mint bérlőtárs, vagy tulajdonos, és ilyen címen a gyermek lakáshasználati jogát nem szüntethetik meg a szülők. Erre vonatkozó garancia, hogy a házastársak kiskorú gyermekének lakáshasználatát a házastársi közös lakásban kell biztosítani. Ez nem zárja ki azt, hogy a szülők előzetesen megállapodjanak abban, hogy az életközösségük megszűnése esetén a közös kiskorú gyermek további lakhatását milyen módon biztosítják, azonban amennyiben ez súlyosan sérti a gyermek érdekét, úgy ettől eltérően a bíróság meghatározhatja a gyermek lakóhelyét.¹²

A gyermek gondozása és nevelése tulajdonképpen a szülő felügyelet körébe tartozó legfontosabb, és egyben legtagabb részjogosítvány is, ez azonban nem csupán az anyagi javak biztosításában merül ki, hanem világnézeti, vallási, erkölcsi elemeket is egyaránt tartalmaz. A nevelés területén a szülők integritása érvényesül, hiszen ez egy érzékeny, személyes jellegű kérdés, amibe a hatóság nehezen szólhat bele, ha a szülők között e téren nincs megegyezés. A Ptk.4:166.§-a rögzíti, hogy a gyermek nevelésével összefüggő lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdésekről a gyámhatóság még a szülők közötti vita esetén sem dönthet, és ez nem vonható bírói mérlegelés körébe sem egy szülői felügyelet gyakorlása iránt indított perben sem.

A gyermek nevelésében kulcsszerepet játszik az életpályájának a megválasztása, amelyet a Ptk. 4:153.§-a szerint a gyermek és a szülők közösen döntenek el. Amennyiben a gyermek taníttatásával, iskola megválasztásával, életpálya kijelölésével összefüggésben a szülő és a gyermek között vita van, úgy ebben a vitában a gyámhatóság dönt.

¹² Boros Zsuzsa, Katonáné Pehr Erika, Kőrös András, Makai Katalin, Szeibert Orsolya i.m., 143. oldal

A Csjk. új rendelkezése, hogy azon személyek részére is szerepet biztosít legitim módon a gyermek nevelésében vagy gondozásában, természetesen a szülői felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával, akinek a saját vagy a szülővel közös háztartásában a gyermek huzamosabb időn keresztül nevelkedik.¹³ Így ezen személy a törvény által is elismerten tehet meg bizonyos intézkedéseket a gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatban. Például a szülő élettársa segítheti a gyermeket iskolai tanulmányaiban, tarthatja a kapcsolatot az iskolával, elláthatja a gyermek felügyeletét és ellátását biztosíthatja a közös lakásban, ha a szülő esetleg rendszeresen egy - két napra vidéken, munkavégzés céljából tartózkodik. Ilyen esetekben természetesen a feladatok részleges megosztása a gondozó szülő felügyeleti jogát nem érinti, és a külön élő szülő sem teheti vitássá a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy közreműködését, amennyiben a gyermek fejlődését ez nem veszélyezteti.

1.3.A gyermek vagyonának kezelése

A szülői felügyeleti jogok egyik fontos részterülete a gyermek vagyonának kezelése, melynek egyre nagyobb a jelentősége, tekintettel arra, hogy előfordulhat a kiskorú gyermek öröklése vagy az, hogy ajándékozás folytán egy kiskorú gyermek ingatlanvagyon tulajdonosává válik.

A Ptk. 4:155.§ (1) bekezdése szerint a szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelezettsége, hogy a gyermekük minden olyan vagyonát kezeljék, amely e törvény szerint nincs kivéve a kezelésük alól. A (2) bekezdés szerint, ha a gyermek azzal a kikötéssel kapott vagyont, hogy azt a szülei nem kezelhetik, a gyámhatóság - a vagyont juttató személy javaslatának a figyelembevételével - a vagyon kezelésére gyámot rendel ki (a továbbiakban vagyonkezelő gyám). Ha a vagyont juttató harmadik személy a vagyon kezeléséből az egyik szülőt kizárta, a vagyont a vagyonkezelésre egyébként jogosult másik szülő kezeli. A szülő nem kezelheti a kiskorú gyermek azon vagyonát, amelyet a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett meg, hiszen ennek erejéig a kiskorú akár kötelezettséget is vállalhat. (Ptk. 2:12.§ (2) bekezdés c./ pontja)

¹³ Ptk.4:154. §

A szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők megállapodhatnak abban is, hogy a gyermekük vagyonát az egyik szülő helyett a másik kezelje, ilyenkor meghatalmazást ad az egyik szülő a másiknak, amit vagy közokiratba, vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni ahhoz, hogy az érvényes legyen. Előfordulhat az is, hogy a gyermek vagyonát képezi egy gazdasági társaság valamely részesedése, és ezzel kapcsolatban a pénzügyi döntések meghozatalában az egyik szülőnek a végzettsége, gyakorlata alapján nyilvánvalóan nagyobb felkészültsége van, ezért ilyen esetben a gyámhatóság is kijelölheti a szülők közül azt a szülőt, aki a gyermek ezen vagyonát kezelje.

Előfordul olyan eset is, amikor a kiskorú gyermek megfelelő vagyonnal rendelkezik, melyet a szülei kezelnek, és ezen vagyon jövedelme a gyermek indokolt szükségleteinek a fedezésére nem elegendő, és emellett a szülők még a saját szükséges tartásuk korlátozásával sem képesek a kiskorú gyermek tartását biztosítani. Ilyen esetben lehetőség van arra, hogy a szülők a gyermektartás fedezése céljából a gyermek vagyonának az állagát igénybe vegyék.¹⁴

A szülők egyébként a gyermekük vagyonát biztosítékadás és számadási kötelezettsége nélkül kezelik, azonban ugyanazzal a gondossággal kötelesek eljárni a rendes vagyonkezelés szabályai szerint, mint a saját ügyeikben, és amennyiben a kötelezettségüket szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból megszegik, akkor felelősek az ezzel okozott kárért. Amennyiben a szülők a gyermekük vagyonának kezelése során a kötelességüket a gyermek érdekét súlyosan sértő módon nem teljesítik, akkor a gyámhatóságnak többféle eszköz áll a rendelkezésére, például kötelezheti a szülőket biztosíték adásra, vagy arra, hogy úgy adjanak számot a gyermek vagyonának a kezeléséről, mint a gyám. Dönthet úgy a gyámhatóság, hogy a szülőktől a vagyonkezelést, és a vagyoni ügyekben való képviseleti jogot korlátozza vagy megvonja, illetve rendelkezhet úgy is, hogy a gyermek vagyonát a részére át kell adnia a szülőknek, de az is egy módszer, hogy a gyámhatóság a szülők vagyonkezelését rendszeres felügyelet alá vonja.

¹⁴ Boros Zsuzsa, Katonáné Pehr Erika, Kőrös András, Makai Katalin, Szeibert Orsolya: i.m., 250. oldal

1.4.A gyermek törvényes képvisellete

A szülői felügyeletet gyakorló szülők a gyermeküket személyi és vagyoni ügyeiben is képviselhetik. Természetesen abban az esetben, ha a szülőnek nincs vagyonkezelői joga, úgy a gyermekének a vagyoni ügyeiben nem járhat el, és őt nem képviselheti.

Nem járhat el a szülő képviselőként olyan jognyilatkozat megtételekor, melyet jogszabály alapján a kiskorú csak személyesen tehet meg.

Amennyiben a szülő és a gyermek között érdekellentét áll fenn, vagy a szülő valamely tényleges akadály - például betegség vagy külföldi munkavégzés miatt nem járhat el- úgy a gyámhatóság a gyermeknek eseti gyámot rendel.

1.5.Gyámnevezés és a gyámságból való kizárás joga

A szülői felügyeletet gyakorló szülő jogosult közokiratban vagy végintézkedésben a gyermeke számára gyámot megnevezni. Amennyiben a szülők eltérő gyámot neveznek meg, úgy a gyámhivatal dönt arról, hogy a gyámságot a különböző személyek közül végül ki lássa el.

2. A szülői felügyelet körében érvényesülő alapelvek

A Csjk. az alapelvek között rögzíti a gyermek érdekének védelmét. Ezen alapelv értelmében a családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.¹⁵ Az alapelv a jogszabály további rendelkezéseiben konkretizálódik, akár a házasság felbontása, a gyermekelhelyezés, a gyermektartás, a lakáshasználat vagy a szülői felügyelet rendezése során, de számos más esetben is.

A Csjk. alapelvei között szerepel továbbá azon rendelkezés, hogy a családi jogviszonyokat méltányosan és az érdekei érvényesítésében gyengébb fél védelmét figyelembe véve kell rendezni.¹⁶ A méltányosság elve alapján mindkét fél érdekeit egyforma súllyal kell értékelni, és az igazságosságra kell törekedni.

¹⁵ Ptk. 4:2. § (1) bekezdés

¹⁶ Ptk. 4:3 §, Ptk.4:4. §

Annak eldöntése, hogy ki a gyengébb fél, mindig csak a konkrét, adott helyzetben lehetséges. A kiskorú, tartásra szoruló gyermek, a bántalmazott nő vagy férfi lehet például ilyen, az adott helyzetben.

Már a szülői felügyelet körében megjelenő garanciális jelentőségű rendelkezés továbbá, hogy a gyermek szülői felügyelet, vagy gyámság alatt áll.¹⁷ Ezen rendelkezés alapján a gyermekkor teljes időtartama alatt lennie kell legalább egy olyan felnőtt személynek, - szülőnek vagy gyámnak - aki felelős a gyermekért.

A szülői felügyelet gyakorlásának elvei között is megjelennek azok a rendelkezések, amelyek a gyermek érdekeinek védelmét szolgálják. A szülői felügyeletet ugyanis a szülők a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének érdekében, egymással együttműködve kötelesek gyakorolni.¹⁸

A személyes ellentétek, véleménykülönbségek, illetőleg a szülők egymással szemben érzett sértettségét félretéve kell a gyermekkel foglalkozni, illetve a vele kapcsolatos döntéseket megbeszélni, meghozni.¹⁹

Az együttműködés részeként nevesíti a Csjk. a szülő tájékoztatási kötelezettségét. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőnek a különélő szülőt megfelelő időközönként tájékoztatnia kell a gyermek fejlődéséről, egészségügyi állapotáról, tanulmányairól. A tájékoztatási kötelezettség a szülőknek a gyermek irányába is fennáll, hiszen a szülőknek a gyermeket is tájékoztatni kell az őt érintő döntésekről, és ezáltal biztosítani kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményt nyilváníthasson, valamint a szüleivel a törvényben meghatározott esetekben együtt, közösen dönthessen.

Az együttműködési kötelezettség érvényesülése azért is fontos, mert annak megsértését a szülői felügyeleti jog rendezése iránti perben a bíróság az értékelési körébe vonhatja. A bírói gyakorlat szerint az együttműködési kötelezettség megsértése csak akkor adhat alapot a szülői felügyelet gyakorlásának

¹⁷ Ptk. 4:146. § (1) bekezdés

¹⁸ Ptk. 4:147. § (1) bekezdés

¹⁹ A szülői felügyelet családvédelmi aspektusai Dr. Barzó Tímea - A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban (Konferenciakötet) 7.o.

http://fesbp.hu/common/pdf/A_szocialis_jog_aktualis_kerdesei_2017.pdf (2022.01.31.)

megváltoztatására, ha a gyermeket gondozó szülő a szülői felügyeleti jog további együttes gyakorlásától oly módon zárkózik el, amely már sérti a gyermek érdekeit. Amennyiben az elzárkózás nem a gyermek érdekét sértő módon történik, akkor nincs helye a szülői felügyelet gyakorlása megváltoztatásának. Ez alapján láthatjuk, hogy a Csjk. a korábbi bírói gyakorlatot emelte törvényi szintre, így intő jelként szolgálhat a szülőnek az, hogy ha az együttműködési kötelezettségét a gyermek érdekét sértő módon megszegi a különélő szülővel szemben, akkor az a jövőben a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatására is alapul szolgálhat.

A szülői felügyelet közös gyakorlása során a szülők jogai és kötelezettségei egyenlők. A szülők egyenjogúságának elve alapján tehát egyiküknek sincs többletjogosultsága a gyermeket érintő kérdésekben a másikkal szemben.²⁰

A Csjk. a szülők számára további feladatot is meghatároz a gyermek jogainak érvényesülése céljából. A szülőknek mind a döntések előkészítése, mind pedig a döntések meghozatala során figyelembe kell venniük az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményét. Ennek megvalósulása érdekében a szülőknek tájékoztatniuk kell a gyermeküket az őt érintő döntésekről, el kell magyarázniuk azok lényegét, és biztosítaniuk kell, hogy a gyermek véleményét nyilváníthasson, melyet megfelelő súllyal figyelembe is kell venniük.²¹

A Csjk. a gyermek véleménynyilvánítási és együttdöntési jogát a szülővel három esetben konkretizálja: (a) Az egyik, amikor kimondja, hogy a 16. életévét betöltött gyermek a szülők lakóhelyét vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság jóváhagyásával a szülők beleegyezése nélkül elhagyhatja, ha az az érdekeivel nem ellentétes.²²(b) A másik az, amikor kimondja, hogy a gyermek képességei figyelembevételével a szülők és a gyermek közösen döntenek el, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön.²³(c) A harmadik pedig az, amikor a gyermek külföldi tartózkodási helyének

²⁰ Ptk. 4:147. § (2) bekezdés

²¹ Lantai Csilla: Negyedik Könyv - Családjog. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja; Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 269. o.

²² Ptk. 4:152.§ (4) bekezdés

²³ Ptk. 4:153.§ (2) bekezdés

kijelölésére, meghatározására a szülők egyetértésével, illetve engedélyével, a gyermek véleményének figyelembevételével, akár vele együtt döntve is sor kerülhet.²⁴

A jogszabály a gyermek bevonását az őt érintő döntésekbe nemcsak a hatósági eljárásokban írja elő, hanem általánosságban, a mindennapi élet során is. A család belső életébe, a szülők és a gyermekek viszonyába az állam azonban csak meghatározott esetekben avatkozhat be, így annak folyamatos ellenőrzése nem lehetséges, hogy a szülők a gyermeket érintő kérdésekben valóban meghallgatják őt, különös tekintettel a gondozási - nevelési kérdésekre. Ezen rendelkezés is felhívja azonban a figyelmet arra, hogy a gyermek nem szülői hatalom, hanem szülői felügyelet alatt áll, de ezt is elsősorban szülői felelősségként kell értelmeznünk.²⁵

További garanciális szabályként jelenik meg a Csjk. azon rendelkezése, hogy a szülő felügyeleti jogának gyakorlását a bíróság vagy más hatóság törvényben meghatározott, kivételesen indokolt esetben, olyan mértékben korlátozhatja vagy vonhatja el, amely a gyermek érdekének biztosításához szükséges.²⁶

Ezen rendelkezésből is megállapítható, hogy a szülői felügyeleti jog több elem tekintetében is erősödtek a szülői jogok és kötelezettségek, és csökkent az állami beavatkozás lehetősége. Az alapelvek kiemelése azért is szükséges, mert a szülői felügyelet tartalmára és gyakorlására vonatkozó rendelkezéseket ezeknek az elveknek megfelelően kell értelmezni.

3. A szülői felügyelet közös gyakorlása együtt élő és különélő szülők esetén

A szülői felügyelet gyakorlásának mikéntjéről a szülők főszabály szerint együttesen döntenek szülői autonómiájukból kifolyólag. A jog csupán abból a szempontból vonja szabályozása körébe e döntési jogköröket, hogy a gyermek mindenképp felett álló érdeke érvényesüljön.

²⁴ Ptk. 4:152.§ (5)-(6) bekezdés

²⁵ Szeibert Orsolya: Negyedik Könyv - Családjog. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kft., Budapest, 2013., 325. o.

²⁶ Ptk. 4:149. §

Az együtt élő szülők nyilvánvalóan közösen gyakorolják a szülői felügyelet valamennyi részjogosítványát és kötelezettségeik teljesítéséért is közösen felelnek. Ez akkor is így van, ha a mindennapokban a szülők nem feltétlenül gyakorolják azonos intenzitással a szülői felügyelettel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket.

A Ptk. 4:164. § (1) bekezdése főszabályként szögezi le a szülői felügyeleti jog közös gyakorlását, azaz mindaddig, amíg a szülői felügyelet gyakorlásáról a szülők - akár hallgatólagosan - meg nem állapodnak, vagy a gyámhatóság, illetve bíróság eltérően nem rendelkezik, a szülői felügyeletet közösen gyakorolják, függetlenül attól, hogy házasságban élnek-e vagy sem.

Önmagában a szülők különélése, és így rendszerint az a következmény, hogy a kiskorú gyermekük egyikük háztartásában él, nem hat ki automatikusan a közös szülői felügyeletre.²⁷ Mindemellett meg kell jegyezni, hogy amennyiben az előbbi esettel állunk szemben, vagyis a kiskorú gyermek egyikük háztartásában nevelkedik, de nem fordultak bírósághoz a szülői felügyelet rendezése érdekében, utóbb nehéz lehet megállapítani, hogy a szülők - akár hallgatólagosan is - nem rendezték a helyzetet.

Ezzel összefüggésben mondja ki a Ptk. 4:165. § (1) bekezdése, hogy ha a gyermek hosszabb ideje háborítatlanul egyikük háztartásában nevelkedik, az a szülők arra irányuló megállapodására utal, hogy a szülői felügyeletet a gyermeket a háztartásában ténylegesen gondozó szülő gyakorolja.

A Ptk. a különélő szülők közös szülői felügyeletének gyakorlásával összefüggésben két korlátot állít fel. Egyrészt a gyermek érdeke érvényesülésének biztosítása érdekében leszögezi, hogy a különélő szülőknek a közös szülői felügyelet gyakorlása során biztosítaniuk kell gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét.²⁸

A különélő szülők közös szülői felügyeletének másik korlátját az azonnali intézkedést igénylő esetek jelentik, amikor is a szülő a gyermek érdekében - a másik szülő késedelem nélkül történő értesítése

²⁷ Makai Katalin: A szülői felügyelet általában. In: Kőrös András (szerk.): A családjog kézikönyve II.kötet HVG-ORAC, Budapest, 2007. 631. o

²⁸ Ptk. 464. § (2) bekezdése

mellett - közös szülői felügyelet esetén is önállóan dönthet.²⁹Ilyen eset lehet például a gyermek érdekében sürgős egészségügyi beavatkozás elvégzésének szükségessége.

A szülői felügyelet különélő szülők általi közös gyakorlásához tehát nélkülözhetetlen, hogy ugyanolyan rendszert alakítsanak ki a család életritmusa, életvitele, szokásait illetően, mint ahogyan az az együtt élő szülők esetén történik.

Ezt számos esetben megnehezíti az, hogy a szülők már nem élnek partnerkapcsolatban. Így a közös szülői felügyelet megfelelő működtetéséhez, fenntartásához a szülők tényleges együttműködésére és együttműködési hajlandóságára van szükség annak érdekében, hogy a gyermek számára igényelt rendszerességet és kiszámíthatóságot fenntartsák, ugyanakkor mindig alkalmazkodjanak a mindennapok változó körülményeihez.³⁰

4. A szülők megállapodása a szülői felügyelet gyakorlásáról

4.1.A különélő szülők megállapodása a közös szülői felügyeletről

A Ptk. 4:164-4:165. §-ai azt az esetet szabályozzák, amikor a szülők akár peren kívül, akár peres eljárásban megállapodnak a szülői felügyelet gyakorlásának módjáról.

A szülők megállapodásának egyik lehetséges tartalma, hogy különválásuk ellenére továbbra is együtt kívánják gyakorolni a szülői felügyeleti jogokat.

2022. január 01. napjától került be a szabályozásba az, hogy a közös szülői felügyelet úgy is gyakorolható, hogy a szülők felváltva, azonos időtartamban jogosultak és kötelesek a gyermek nevelésére és gondozására.³¹

²⁹ Ptk. 4:164. § (3) bekezdése

³⁰ Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)
<https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

³¹ az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény 86. §

Noha a közös szülői felügyelet a Ptk. által preferált lehetőség, csak akkor van mód erre, ha a szülők között a teljes egyetértés, maximális együttműködési készség biztosított. Ezt a Ptk. akként juttatta kifejezésre 2021. december 31. napjáig, hogy házassági perben vagy a szülői felügyelet rendezése iránti perben csak a szülők közös kérelmére hagyja jóvá a bíróság a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezséget vagy határoz arról ítéletében. Ez változott 2012. január 01. napjától, az új szabályozás szerint a bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll. Erre, illetve ezzel összefüggésben a váltott gondoskodásra külön alponban (5.3.) térek majd ki.

Természetesen ettől függetlenül mód van arra is, hogy a szülők a különválásukat követően mindenféle hatósági jóváhagyás, döntés nélkül - peren kívül - megállapodjanak a szülői felügyelet gyakorlásának ezen módjában, de a gyakorlat azt mutatja, hogy többnyire megállapodás esetén is bírósági megerősítést kérnek. Különösen igaz ez a Ptk. 4:21. § (2)-(3) bekezdése szerinti házasság felbontása iránti eljárásban, mert ezen törvényhely alapján a házasság felbontására csak akkor kerülhet sor, ha a házastársak - többek között - a szülői felügyelet gyakorlásában is megegyeztek, és egyezségüket a bíróság jóváhagyta.

Fontos leszögezni, hogy a közös szülői felügyelet elrendelése, illetve a szülők erre vonatkozó egyezségének jóváhagyása rendkívül nagy körültekintést igényel a bíróság részéről, a bíróságnak a gyermek érdekeit kell mérlegelnie.

A szülőknek a közös szülői felügyelet iránti kérelemben nyilatkozniuk kell arról, milyen módon kívánnak együttműködni a közös szülői felügyelet során, hogyan képzelik el a gondozási, nevelési tevékenység ellátását. A bíróságnak azt kell vizsgálnia, a szülők alkalmasak-e a szülői felügyelet közös gyakorlására és megállapodásuk biztosítja-e a gyermekük kiegyensúlyozott életvitelét. A bíróság erre vonatkozóan szükség esetén bizonyítást is elrendelhet, sor kerülhet a kiskorú gyermek meghallgatására.³²

³² Makai Katalin: A szülői felügyelet. In: Kőrös András: (szerk.): Polgári jog: Családjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 2014. (Makai 2014) 291. o

A közös szülői felügyelet esetén a szülőknek meg kell állapodniuk abban, hogy melyik szülőnél lesz a gyermekük lakóhelye, mely a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségnek, illetve ítéletnek szerves részét képezi.³³ Ez nem azonos a korábbi gyermekelhelyezéssel, hiszen a bíróságnak - ellentétben a korábbi szabályozással - nem kell kijelölnie azt a szülőt, aki a szülői felügyeleti jogokat ténylegesen gyakorolja.

A rendelkezés csupán azt a célt szolgálja, hogy egyértelműen megállapítható legyen a gyermek lakóhelye.

A gyermek lakóhelye közös szülői felügyelet esetén is általában az egyik szülő otthona, azonban a hatályos szabályozás arra is lehetőséget teremt, hogy a külön élő szülők is azonos intenzitással vegyenek részt gyermekük gondozásában, akár a gyermek „váltott” gondoskodása útján is. Ez utóbbi esetben előfordulhat, hogy a gyermek ténylegesen két helyen lakik, azonban a gyermeknek ilyen esetben is csak egy nyilvántartott lakóhelye lehet, a szülőknek ezért rögzíteniük kell, hogy kettejük közül melyikük lakása szolgál a gyermek lakóhelyéül.³⁴

Felmerül kérdésként, hogy abban az esetben, ha a szülők felbontják házasságukat, és a járulékos kérdések körében a közös szülői felügyeletben állapodnak meg, a kapcsolattartást kell-e rendezniük. A Ptk. 4:21. § (4) bekezdése erre egyértelmű választ ad, melynek értelmében a házastársaknak a kapcsolattartás kérdésében a fenti esetben nem kell megegyezniük.

Ugyanakkor az Új Ptk. Tanácsadó Testülete akként foglalt állást ebben a kérdésben, hogy noha a Ptk. nem várja el a kapcsolattartás rendezését, de az ebben történő megegyezést a Ptk. nem is tilalmazza, következésképpen nem jogszabálysértő a közös szülői felügyelet mellett a kapcsolattartás kérdésében való megállapodás még akkor sem, ha egyébként a két jogintézmény elvileg kizárja egymást.³⁵

³³ Ptk. 4:165. § (2) bekezdése

³⁴ Az Új Ptk. Tanácsadó Testületének állásfoglalása alapján

³⁵ Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)

A gyakorlatban előfordulhat, hogy a szülők részéről a közös szülői felügyelet ellátása mégsem működik zökkenőmentesen, így célszerű lehet a gyermekkel való kapcsolattartás mellett a gyermektartás szabályait erre az esetre előzetesen lefektetni.

Amennyiben vita merül fel a szülők között a közös szülői felügyelet gyakorlása során valamely kérdésben, a Ptk. 4:166. §-a értelmében - a lelkiismereti és vallásszabadság körébe tartozó kérdés kivételével - a gyámhatóság dönt.³⁶ A gyámhatóságnak nem csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben (pl. nevének meghatározása vagy iskolájának megválasztása) kell döntenie a közös szülői felügyelet gyakorlásával összefüggő vitában, hanem bármely más kérdésben, melyet a szülők lényegesnek ítélnék (pl. járjon-e magánórákra a gyermek vagy sem.)

4.2. Különélő szülők megállapodása az egyikük által gyakorolt szülői felügyeleti jogokról, illetve a szülői felügyeleti jogok megosztásáról

A különélő szülők közti megállapodásnak a felügyeleti jogok közös gyakorlásán túlmenően kétféle tartalma lehet: a szülők a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket egymás között - egyéni körülményeikre és helyzetükre figyelemmel - megoszthatják vagy megállapodhatnak abban, hogy csupán egyikük fogja gyakorolni a szülői felügyeletet. Ez utóbbi megoldás felel meg a korábbi gyermekelhelyezésnek.

Ez esetben az egyik szülő teljes körűen gyakorolja a szülői felügyeletet, míg a Ptk. 4: 175. § (2) bekezdésében meghatározott gyermek életét érintő lényeges kérdésekben továbbra is közösen kell dönteniük.

A gyakorlatban sokszor előfordul, hogy a gyermek hosszabb ideje, háborítatlanul az egyik szülő háztartásában nevelkedik, és a szülői felügyeleti jogokat ez a szülő gyakorolja, a másik szülő pedig elfogadja, tudomásul veszi a kialakult helyzetet.

³⁶ A Csjt. 73. §-a különbséget tett a vita eldöntésére hatáskörrel rendelkező szerv tekintetében abból a szempontból, hogy együtt élő vagy külön élő szülők között merült-e fel. Előbbi esetben a gyámhatóság, utóbbi esetben a bíróság járhatott el.

A bírói gyakorlat³⁷ által kialakított szabályt emel a törvénybe a Ptk. 4:165. § (1) bekezdésének második mondata, amikor kimondja, a szülői felügyelet egyik szülő általi gyakorlásában történő megállapodásra utal, ha a gyermek hosszabb ideje háborítatlanul egyikük háztartásában nevelkedik.

Ez esetben a másik szülő a bíróságtól már csak a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatását kérheti, melynek a bizonyítás szempontjából van jelentősége. Ennek keretében ugyanis nem azt kell bizonyítani, hogy nála biztosítható kedvezőbben a gyermek fejlődése (Ptk. 4:167. § (2) bekezdés), hanem azt, hogy a körülmények lényeges módosulása folytán a megváltoztatás a gyermek érdekében áll (Ptk. 4:170. § (4) bekezdés).³⁸

A bíróság csak akkor járhat el a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatására vonatkozó szabályok szerint, ha a bizonyítékok egyértelműen alátámasztják a szülők fentiek szerinti - akár szóban, írásban, vagy ráutaló magatartással kötött - korábbi megállapodását.³⁹

5. A szülői felügyelet gyakorlásának bírósági rendezése

A gyermek érdeke leginkább azt kívánja, hogy a szülők megállapodással rendezzék különválásuk esetén a gyermekük feletti szülői felügyelet mikéntjét. Azonban ha nem állapodnak meg a szülői felügyelet közös gyakorlásában, a szülői felügyeleti jogok egyikük általi vagy megosztott gyakorlásában, a bíróság - kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból - dönt a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése kérdésében.⁴⁰ Fontos kiemelni, hogy a bíróság a szülői felügyelet rendezésén túlmenően a kapcsolattartásról - a szoros összefüggésre tekintettel - szükség esetén hivatalból dönt, ami nem jelenti a kereseti (fellebbezési) kérelmen, illetve ellenkérelmen történő túlterjeszkedést.⁴¹

A bíróság döntései az alábbiak lehetnek a szülői felügyelet rendezésével összefüggésben: vagy feljogosítja az egyik szülőt a szülői felügyeleti jogok teljes körű gyakorlására, vagy meghatározza, hogy

³⁷ Legfelsőbb Bíróság 212. számú Elvi Határozata

³⁸ Makai 2014: i.m., 289. o

³⁹ BH.2017.339.

⁴⁰ Ptk. 4:167. § (1) bekezdés

⁴¹ BH.2017.158.

egyres szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket melyik szülő milyen módon gyakorol, illetve 2022. január 01. napjától közös szülői felügyeletet rendelhet el, ha az a kiskorú gyermekében áll.

Kiemelendő, hogy annak a szülőnek sem szünetel a szülői felügyeleti joga, aki csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések tekintetében rendelkezik a másik szülővel együtt gyakorolható döntési joggal [a Ptk. 4:175. § (1) bekezdése alapján], a Ptk. 4:167. §-ában szereplő „a szülői felügyeletet melyik szülő gyakorolja” szófordulat a törvényhelyek komplex értelmezése alapján azt jelenti, hogy a felügyeletet az egyik szülő gyakorolja teljeskörűen, a másik szülőnek pedig a lényeges kérdésekre korlátozódik a felügyeleti joga.⁴²

5.1. Az egyik szülő feljogosítása a szülői felügyeleti jogok teljes körű gyakorlására

Ahogyarról már korábban is szó volt, a szülők viszonylatában a Ptk. szakított a korábban használatos gyermekelhelyezés terminológiával, helyette a bíróság azt a szülőt jelöli ki, aki a jövőben a szülői felügyeletet gyakorolja.

A bíróság a szülők közötti megállapodás hiányában többnyire csak széleskörű bizonyítási eljárás lefolytatását követően, a tanúvallomások, az igazságügyi pszichológus szakértői vélemény, környezettanulmányok, nem utolsósorban a gyermek, mint érdekelt véleményének ismeretében kerül döntési helyzetbe, és tudja megítélni, hogy melyik szülő biztosíthatja kedvezőbben a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődését. Az esetek többségében két, a gyermek felügyeletére egyaránt alkalmas szülő között kell választania.⁴³

Korábban a Legfelsőbb Bíróság a gyermekelhelyezés megállapítása során figyelembe veendő szempontokról a 24. számú Irányelvvvel módosított 17. számú Irányelvben adott tájékoztatást.

A hosszú ideig meghatározó irányelvet a Ptk. eltérő rendelkezése miatt a Kúria Polgári Kollégiuma nem tartotta irányadónak (lásd a 1/2014. Polgári jogegységi határozatot), ez azonban aligha jelenti azt, hogy

⁴² Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)
<https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

⁴³ Makai 2014: i.m., 292-293. o.

az irányelvnek az egyébként az ítélkezési gyakorlatba mélyen beivódott és követendőnek tartott iránymutató megfontolásai ne lennének irányadók. Fenntartását eltérő jogi kiindulópontja nem tette lehetővé, és az életviszonyok lényegesen tarkábbakká, változékonyabbakká, többértékűekké váltak még az utolsó módosítása óta is. Az azonban bizonyára nem változik, hogy a gyermek érdekének különös jelentősége van, és annak a szülőnek kell biztosítani a szülői felügyelet teljes körű gyakorlásának jogát, aki valóban kedvezőbb feltételeket biztosít a gyermek fejlődése szempontjából.⁴⁴

Az alábbiakban az Irányelv III. pontjának azon rendelkezéseit kívánom összefoglalni, melyek - a Kúria újabb iránymutatásának hiányában - továbbra is meghatározzák a gyakorlatot, és támpontot nyújtanak a bíróság azon döntése szempontjából, hogy a továbbiakban melyik szülő gyakorolja a szülői felügyeletet.

Az Irányelv a gyermek érdekének elsődlegességét hangsúlyozza. Előírja, hogy a gyermek életét érintő minden körülményt fel kell tárni, és azok együttes mérlegelése alapján kell határozni. Nincs helye sem egyes kiragadott körülmények túlértékelésének, sem más szempontok figyelmen kívül hagyásának.⁴⁵

A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményt nyilváníthasson az őt érintő döntések előkészítése során.

Az Irányelv fontosnak tartja a szülők erkölcsi tulajdonságainak és egyéb objektív körülményeinek vizsgálatát. A bíróságnak gondosan vizsgálnia kell, hogy a szülőket az egyéniségük, életmódjuk, erkölcsi tulajdonságaik alkalmassá teszi-e a gyermek nevelésére. Figyelembe kell vennie a gyermekhez való ragaszkodás őszinteségét, a gyermeknek a szülő iránt táplált érzelmeit, a gyermeknek az egyik vagy másik szülőhöz való kötődését, a szülő nevelési képességét, az iskoláztatási lehetőségeket. Vizsgálni kell továbbá a felek anyagi és lakáshelyzetének alakulását, azt, hogy a gyermek tartása, gondozása, egészségügyi ellátottsága melyik szülő környezetében van jobban biztosítva. Ezekre nézve a bíróság bizonyítást vesz fel, így például környezettanulmányt, bölcsődei, óvodai, iskolai véleményt szerez be, de különös jelentősége lehet a pszichológiai szakvéleménynek is ebben a körben.

⁴⁴ Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)
<https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

⁴⁵ BH1980.287., BH2001.479.

Önmagában a gyermek neme és kora nem lehet meghatározó a bíróság döntése szempontjából. A gyermek neme és kora csak az ügy valamennyi körülményének egymással összefüggésben történő vizsgálata során értékelhető, különösen azzal kapcsolatban, hogy a gyermek nemére és korára tekintettel melyik házastárs mutatott több és jobb nevelési készséget.

Az Irányelv a gyermek életében az állandóság kiemelt szerepére is felhívja a figyelmet. A gyermek egészséges személyiségfejlődését az segíti elő, ha megszokott környezetében, őt szeretettel körülvevő személyek gondozásában nevelkedhet. A gyermeknek biztonságérzetet nyújt a megfelelő környezet állandósága, a környezetváltozás, az elhelyezés váltogatása viszont szorongást, félelemérzetet kelthet benne. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az állandóság követelményének érvényre juttatásánál a gyermek és a szülő közötti személyes kapcsolatnak és nem a lakóhelynek van jelentősége.

Arra is kitér az irányelv, hogy amennyiben a szülők egyike a gyermeket erőszakkal vagy más jogellenes magatartással tartja magánál, és így teremti meg az állandóságot, ez nem ad alapot arra, hogy az állandóság követelményének döntő jelentőséget tulajdonítsanak. Éppen azzal bizonyítja a szülő gyermeknevelésre való alkalmatlanságát, hogy megakadályozza a gyermek jogszerű elhelyezésének megvalósulását.⁴⁶

Ugyancsak a szülő alkalmatlanságát bizonyítja az Irányelv szerint, ha folytonosan új pereket indít, és így akarja elérni, hogy a gyermek nála kerüljön elhelyezésre.

A testvérek közötti érzelmi kapcsolat fontosságát hangsúlyozva az Irányelv akként rendelkezik, hogy arra kell törekedni, hogy a testvérek a szülők elválása után is együtt maradjanak. Csak indokolt esetben lehet a testvéreket egymástól különválasztani, így ha a gyermeket valamelyik szülőhöz olyan mély érzelmi kötődés fűzi, mely erősebb a testvéri szeretetnél. Előfordulhat, hogy egyikük az egyik, másikuk a másik szülőnél hosszabb ideje él, és a házasság felbontásáig a család szétválása gyakorlatilag már megvalósul.

⁴⁶ BH1998.180.

Az Irányelv szerint a házastársi hűség megsértése akkor vehető figyelembe a szülői felügyelet rendezése⁴⁷ során, ha az a családdal szembeni felelőtlenséget, önzést, közömbösséget juttatja kifejezésre.

A bíróságnak a fentiekben összefoglalt szempontrendszer alapján az ügy egyedi körülményeire figyelemmel kell eldöntenie, melyik szülő alkalmasabb a szülői felügyeleti jogok gyakorlására.

5.2.A különélő szülő feljogosítása egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlására

Napjainkban érvényesül az a tendencia, hogy a különélő szülő is nagyobb szerepet kíván betölteni a gyermek életében abban az esetben is, ha a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására az egyik szülőt jogosítja fel.

A Csjt. a gyermeknek az egyik szülőnél történő elhelyezése esetén a másik szülő szülői felügyeleti jogának szünetelését mondta ki. A Ptk. ezzel a szabályozással szakított, indokolt volt ugyanis megkülönböztetni a szülői felügyeleti jogok szünetelésétől azt az esetkört, amikor a szülő csupán azért nem gyakorolhatja teljes a szülői felügyeleti jogokat gyermekével kapcsolatban, mivel a bíróság döntése folytán erre a másik szülő nyert feljogosítást.⁴⁸

A Ptk. 4:168. § (1) bekezdése értelmében a gyermekétől különélő szülő a szülői felügyeleti jogokat főszabály szerint csak a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben gyakorolhatja, melyekben a gyermeket gondozó szülővel együttdöntési jog illeti meg.

A *gyermek sorsát érintő lényeges kérdésnek* tekintendő a kiskorú gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, a szülőjével azonos lakóhelyén kívüli tartózkodási helyének, huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelölése, állampolgárságának megváltoztatása és iskolájának, életpályájának megválasztása.⁴⁹

⁴⁷ Az Irányelv szóhasználatában a „gyermekelhelyezés” szerepel.

⁴⁸ Makai 2014: i.m., 295. o.

⁴⁹ Ptk. 4:175. § (2) bekezdés

A bírói gyakorlat ezekben a kérdésekben a különélő szülő egyetértő nyilatkozatát feltétlenül megköveteli, melyet az alábbi eseti döntés is jól példáz: Ha a gyermeket gondozó szülő a különélő szülő megkérdezése, egyetértése nélkül dönt a gyermek sorsát érintő, közös döntést igénylő kérdésről, így például a gyermek iskolájának a megválasztásáról (megváltoztatásáról), melynek következtében a gyermektartásdíj összege a jelentős tandíjra tekintettel több tízezer forinttal emelkedne, önkéntes teljesítés hiányában ennek megfizetésére az alperes akkor sem kötelezhető, ha a jövedelmi viszonyai ezt egyébként lehetővé tennék.⁵⁰

Sokszor indokolatlan lehet azonban a különélő szülő vonatkozásában a szülői felügyeleti jogok gyakorlásának ilyen szűk körben történő meghatározása, ezért a Ptk. 4:168. § (2) bekezdése lehetőséget biztosít arra, hogy a bíróság a gyermekétől különélő szülőt feljogosíthassa a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő egyes feladatok ellátására, és kivételesen a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő teljes körű vagy részleges gyakorlására.

Erre akkor van mód, ha a bíróság meggyőződik arról, hogy a különélő szülő képes és vállalja is ezen részfeladatok ellátását.

A bíróságnak a szülői felügyeleti jogok fentiek szerinti „bővítésén” túlmenően arra is lehetősége van, hogy a különélő szülő vonatkozásában a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésben való döntés jogát korlátozza vagy megvonja. Erre kizárólag a gyermek érdeke adhat alapot.⁵¹

Előfordulhat például, hogy a különélő szülő visszaél a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben történő döntési jogosultságával, és azt csupán a másik szülő bosszantására, a vele való konfrontálódásra használja. Egyebekben amennyiben a különélő szülők között vita merül fel a közösen gyakorolt szülői felügyeleti jogosítványok tekintetében, erről a gyámhatóság dönt.⁵²

⁵⁰ BH.2016.64.

⁵¹ Ptk. 4:168. § (2) bekezdés második mondata.

⁵² Ptk. 4:175. § (3) bekezdés

5.3. Közös szülői felügyelet, illetve sajátos formája, a váltott gondoskodás

Dr. Illés Blanka családjogi ügyvéd már 2013. évben úgy vélekedett, hogy „azért lenne érdemes hazánkban is megfontolni a közös szülői felügyelet kötelező elrendelésének lehetőségét, mert a jelenlegi helyzetben a szülők megtehetik azt, hogy hagyják a végsőig elfajulni kettejük és a gyermekek viszonyát, mert tudják, hogy amennyiben a gyermeket egyiküknél helyezik el, akkor egyáltalán nem kell majd a másik szülővel együttműködni, akár teljesen ki is lehet zárni az életükből. Jelenleg tehát semmi sem sarkallja őket az együttműködésre, dolgaik békés rendezésére. Azonban, ha a bontóper vagy gyermekelhelyezés kezdetén tisztában lennének azzal, hogy a bíróság rákényszerítheti őket az együttműködésre, akkor remélhetőleg majd mindent elkövetnek, hogy a kapcsolatuk ne romoljon meg túlságosan.”⁵³

Az Európai Unió tagállamainak döntő többségében főszabályként érvényesül a közös szülői felügyelet, és a bíróság csak abban az esetben tér el ettől és jogosítja fel csak az egyik szülőt a felügyeleti jog gyakorlására, ha valamelyik szülő a közös szülői felügyelet megszüntetését kéri, vagy a bíróság észlel olyan körülményt, ami miatt csak az egyik szülőt jogosítja fel a szülői felügyelet gyakorlására a kiskorú gyermek érdekében.⁵⁴

A Ptk. 2021. december 31-ig hatályos szabályai szerint a szülők megállapodása hiányában a bíróság kizárólag az egyik szülőt jogosíthatta fel a szülői felügyelet gyakorlására. Ez változott 2022. január 1. napjától azáltal, hogy a Ptk. 4:167. § (1) bekezdése kiegészült azzal a mondattal, hogy a bíróság az egyik szülő kérelmére is dönthet a szülői felügyelet közös gyakorlásáról, ha az a kiskorú gyermek érdekében áll.⁵⁵

Korábban nem volt arra lehetősége a bíróságnak, hogy amennyiben mindkét szülőt alkalmasnak tartotta a gyermek nevelésére, gondozására, akkor elrendelje a közös szülői felügyelet gyakorlását, még abban az esetben sem, ha egyébként ez szolgálná a gyermek érdekét. A bíróságnak sok esetben választania

⁵³ Illés Blanka: Miért nincs közös felügyelet Magyarországon. In.: *Ügyvédvilág* 2013/11. 4.o.

⁵⁴ Wopera Zsuzsa: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlása tárgyában 2022. január 1-jétől <https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozos-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-január-1-jetol/> (2022.01.31.)

⁵⁵ az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény 86-88. § (Mód.tv.)

kellett a két, a gyermek nevelésére, gondozására egyaránt alkalmas szülő között, hogy a szülői felügyeletet melyikük gyakorolja.

A bíróságnak - a gyermek érdekére és a szülők körülményeire figyelemmel - azonban továbbra is lehetősége van arra is, hogy a szülői felügyelet gyakorlására csak az egyik szülőt jogosítsa fel vagy bizonyos szülői felügyeleti jogokat a szülők között megosszon.

A Ptk. módosítása az előbbieken említett változtatások mellett nevesíti a Ptk.-ban gyakorlatban eddig is érvényesülő megoldást, az ún. váltott gondoskodást mint a közös szülői felügyelet gyakorlásának egyik módját (Ptk. 4:164. § (1) bek.) A váltott gondoskodás azt jelenti, hogy a szülők egymást felváltva, azonos időtartamban nevelik, gondozzák a gyermeket, pl. a gyermek két hetet tölt az anya háztartásában, majd két hetet az apával. Fontos kiemelni, hogy váltott gondoskodásról csak akkor beszélhetünk, ha a két szülő felváltva ugyanannyi időt tölt a gyermekkel, ha ebben eltérés van (pl. anyánál 9 nap, apánál 5 nap), az már nem tekinthető váltott gondoskodásnak.⁵⁶

Váltott gondoskodás valósulhat meg akkor is, ha a szülők laknak egymást váltva a gyermekkel egy adott lakóhelyen, jellemzően a korábbi közös családi otthonban.⁵⁷

A joggyakorlat régóta igényelte a váltott gondoskodás Ptk.-ban történő megjelenítését, mert eddig is sor került ennek alkalmazására, de nem volt jogszabályi háttere annak, hogy pontosan mit is kell érteni váltott gondoskodás alatt, így arról sem rendelkezhetett a jogszabály, hogy váltott gondoskodás esetén milyen kérdésekben kell határoznia a bíróságnak. Ezt a hiányt pótolja a Módtv. A Ptk. 4:167/A. § (2) bekezdése egyértelművé teszi, hogy ha a bíróság a szülőket felváltva, azonos időtartamban jogosítja fel a gyermek gondozására, dönteni kell a szülő által önállóan gyakorolt gondoskodás időtartamának mértékéről - a szünetek és az ünnepek időszakára is kiterjedően -, a gyermek átadása, átvétele módjáról, továbbá szükség esetén a gyermek tartásáról is. A bíróság tehát meghatározza, hogy a szülők a gyermek gondozásában milyen időközönként váltják egymást, illetve hol és mikor adják át egymásnak a

⁵⁶ Wopera Zsuzsa: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlása tárgyában 2022 január 1-jétől

<https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozos-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-január-1-jetol/> (2022.01.31.)

⁵⁷ Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)

<https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

gyermeket. Az időtartam meghatározásánál kiemelt szerepe lehet a gyermek életkorának is. Azt is fontos kiemelni, hogy az, hogy a szülők a gyerekekről felváltva, azonos időtartamban gondoskodnak, nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a bíróság - a szülők eltérő vagyoni- és jövedelmi viszonyaira, illetve életkörülményeire figyelemmel -, szükség esetén az egyik szülő részéről tartásdíj fizetési kötelezettséget állapítson meg, ún. kiegészítő gyermektartásdíjat.⁵⁸

Nagyon fontos különbséget tenni a közös szülői felügyelet és a váltott gondoskodás között.

A közös szülői felügyelet nem jelenti azt, hogy automatikusan mindkét szülő fizikailag is azonos intenzitású és időtartamú kapcsolatban él együtt a gyermekkel. A váltott gondoskodás jelenti a gyermekkel való tényleges, azonos időtartamú fizikai együttlétet. Azt mondhatjuk, hogy a közös szülői felügyelet *előfeltétele*, *alapja* a váltott gondoskodás elrendelésének, de a közös szülői felügyelet nem jár szükségszerűen a váltott gondoskodás elrendelésével.⁵⁹

Míg a közös szülői felügyelet jogi megoldást jelent, a váltott gondoskodás („váltott elhelyezés”) fizikailag is megvalósítja az osztott szülői felügyeletet.⁶⁰

A váltott elhelyezés elsődleges feltétele mindkét szülő részéről a hajlandóság arra, hogy a jövőben ugyanannyi, vagy még több időt és energiát fordít a gyermekeire. Nem javasolt a váltott elhelyezés abban az esetben, ha valamelyik szülő nem képes elegendő időt és figyelmet fordítani a gyermekére, a gyermek iskolai tanulmányaira a nála történő tartózkodás alatt.⁶¹

Vizsgálnia kell a szülők közötti földrajzi távolságot, a gyermek életkorát, a szülők lakhatási körülményeit (pl. tud-e önálló szobát biztosítani a gyermek számára). A különélő szülők közös szülői felügyelete nem

⁵⁸ Wopera Zsuzsa: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlása tárgyában 2022 január 1-jétől

<https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozos-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-január-1-jetol/> (2022.01.31.)

⁵⁹ Wopera Zsuzsa: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlása tárgyában 2022. január 1-jétől

<https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozos-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-január-1-jetol/> (2022.01.31.)

⁶⁰ Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)

<https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

⁶¹ Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2017.414. o.

okozhat zavart a gyermek fejlődésében, mindennapjaiban. Az egymástól távoli településen élő szülők esetében a közös szülői felügyelet váltott helyszínen történő megvalósítása nem feltétlenül szolgálja a kiskorú érdekét. Egy 2-3 éves gyermek fejlődéséhez elengedhetetlen a stabilitás, állandóság, az iskoláskorú gyermek esetében pedig az egymástól távol élő szülők közötti váltott elhelyezés folyamatos iskolaváltoztatást jelentene,⁶² illetve mérlegelendő az is, hogy kamaszkorban már fokozott jelentőséghez jut a megszokott környezet, a barátok. Fontos, hogy a szülők hasonló nevelési elveket valljanak és hogy a szülők legalább az emberi minimum szintjén tudjanak érintkezni egymással.

A gyermek érdekének figyelembevétele szempontjából igen megosztó a váltott elhelyezés intézménye.

Vannak, akik szerint a gyermek számára nagyon megterhelő a folyamatos költözködés, a két szülő lakóhelye közötti folyamatos váltással gyakorlatilag állandó otthon érzete nélkül kell felnőnie a gyermeknek.

A bírósági határozatokban gyakran jelenik meg a „gyermek állandóság iránti igénye”, mint gyermeki érdekre hivatkozás többek között a váltott elhelyezés elleni érvként.

Az „állandóságot” túlmisztifikáló hazai bírói gyakorlattal összefüggésben fogalmazódott meg azon kritika, mely szerint az állandóság „egyrészt nem önmagában, quasi az összes többi peradat fölé helyezve értékelendő, másrészt sokkal inkább egyfajta kiszámíthatóságot kellene jelentsen.”⁶³

Az intézmény előnyeit hangsúlyozók azt emelik ki, hogy a váltott gondoskodás révén a gyermek mindkét szülőjével szoros kapcsolatot ápolhat, így az a szülők érdekét és a gyermek mindenekfelett álló érdekét egyaránt szolgálja.

A váltott gondoskodással kapcsolatos külföldi tapasztalatok arra is rámutatnak, hogy csökkent a válások száma azokban az országokban, ahol a válást követően közös szülői felügyeleti jog fenntartása mellett dönthetett a bíróság, nőtt a tartásdíjat önkéntesen fizetők száma, kevesebb végrehajtási eljárás indul,

⁶² Makai 2014: i.m., 288. o

⁶³ Grád András - Jánoskúti Gyöngyvér - Kőrös András: Mítosz és valóság - A gyermekelhelyezési perek tapasztalatai a statisztikai adatok fényében 1-2. rész. In.: *Családi Jog*, 2008/4., 11-12. o.

a gyermekek pszichés állapota javult, illetve kevesebb konfliktus volt a szülők között, kevesebb esetben kezdeményeztek eljárást a másik szülővel szemben, tehát jelentős számú pozitív hatást eredményezett.⁶⁴

Álláspontom szerint a bíróságnak mindenkor a kiskorú gyermek érdekeit szem előtt tartva kell megítélnie, hogy a szülők életviszonyai, személyiségjegyei, illetve a gyermek alkalmazkodó képessége lehetővé teszik-e a közös szülői felügyelet váltott gondoskodás útján történő megvalósítását. A gyermek életkorától függően kiemelten fontos a gyermek véleményének figyelembevétele.

Minden esetben gondos mérlegelést igényel tehát annak a kérdésnek az eldöntése, hogy van-e helye a váltott gondoskodás alkalmazásának a közös szülői felügyelet mellett.

5.4.A gyermek elhelyezése harmadik személynél

A gyermek elhelyezése kifejezést a Ptk. arra az esetkörre tartotta fenn, amikor a bíróság nem a szülők viszonylatában dönt, hanem rajtuk kívül álló harmadik személynél helyezi el a gyermeket.

A Ptk. „gyermekelhelyezés alatt kizárólag azt érti, amikor mindkét szülő alkalmatlan a gyermek nevelésére, a gyermek érdekének biztosítása veszélyeztetve lenne a szülőknél, ezért a bíróság a szülői felügyeleti jogokat és kötelezettségeket egy alkalmas harmadik személyre bízta, vagyis harmadik személynél helyezi el a gyermeket”.⁶⁵

A gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének szigorú feltételrendszere van. Csak akkor kerülhet rá sor, ha a szülői felügyeletnek a szülők által történő gyakorlása a gyermek érdekét veszélyezteti, és ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri. Ebben az esetben ezt a személyt gyámul kell kirendelni, és a szülő felügyeleti joga szünetel.⁶⁶

⁶⁴ Illés: i.m., 4.o.

⁶⁵ Makai Katalin: A szülői felügyelet, Polgári Jog - Családjog, HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2013. 261. oldal

⁶⁶ Ptk. 4:169. § (1) bekezdés

A Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelvének IV. pontja adott támpontokat a gyakorlat számára e kérdéskört illetően, melynek rendelkezései mai is iránymutatóul szolgálhatnak.

Az Irányelv értelmében akkor válik szükségessé a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, ha - akár körülményeinél, akár személyi tulajdonságainál fogva - a szülők egyike sem alkalmas a gyermek nevelésére.

Mindebből az következik, hogy amennyiben legalább az egyik szülő hajlandó és képes is gyakorolni a gyermek tekintetében a szülői felügyeletet, főszabály szerint nincs lehetőség a gyermek más személynél történő elhelyezésére.

Amennyiben mégis sor kerül erre, az Irányelv szerint leginkább a közeli rokonok közül választható ki a gyermek gondozására alkalmas személy. Ez esetben előnyben kell részesíteni a nagyszülőt vagy más személyt, aki addig is bizonyította, hogy alkalmas a gyermek nevelésére, és továbbra is szívesen vállalja a gyermek gondozását.

A Ptk. ezt a gyakorlatot emelte a norma szintjére.⁶⁷

Az Irányelv hangsúlyozza ugyanakkor azt is, hogy önmagában az a tény, hogy harmadik személynél a gyermek jobb anyagi feltételek között élne, nem alapja a harmadik személynél történő elhelyezésének. Kivételesen arra is lehetőség van, hogy bár nem áll fenn a szülők részéről a gyermek érdekének veszélyeztetése, mégis indokolt a harmadik személynél történő elhelyezése. Így például ha a szülők közötti gyűlölködés olyan mértékű, ami miatt egyikük sem képes a gyermekét anélkül nevelni, hogy szembe ne fordítsa a másik szülővel.

A bírói gyakorlat szerint sor kerülhet a harmadik személynél történő elhelyezésre abban az esetben is, ha a gyermek már korábban is jelentős időt töltött ennél a személynél, melynek következtében különösen erős kötődés alakult ki.⁶⁸

⁶⁷ Ptk. 4:169. § (2) bekezdés

⁶⁸ BH.1995.161.

Kiemelendő, hogy az ítélkezési gyakorlat nem tekinti harmadik személynél elhelyezettnek a gyermeket abban az esetben, ha a szülők és a harmadik személy (pl. családtag) közötti megállapodás eredménye, hogy a gyermek ténylegesen másnál nevelkedik. A szülők - megállapodásuk alapján, közös döntéssel - ugyanis akadályoztatásuk esetén bevonhatnak más személyt a gyermek nevelésébe, gondozásában, felügyeletébe.⁶⁹

5.5.A szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének megváltoztatása

A szülők, illetve a gyermeket gondozó harmadik személy, vagy a kiskorú gyermek körülményeiben bekövetkezhetnek olyan lényeges változások a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése meghozatala idején fennálltakhoz képest, amelyek a gyermek érdekében szükségessé tehetik a szülői felügyelet gyakorlásának, illetve a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésének megváltoztatását.

A Ptk. 4.170. § (1) bekezdése adja meg erre a jogalapot. Hangsúlyozandó, hogy erre csak két konjunktív feltétel bekövetkezése esetén van lehetőség: a körülmények lényeges módosulására alapítva lehet ilyen kérelmet előterjeszteni és csak akkor, ha a megváltoztatás a gyermek érdekében áll.

A szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatására (korábbi terminológia szerint gyermekelhelyezés megváltoztatása) vonatkozó szempontokat a Legfelsőbb Bíróság 17. számú Irányelvének V. pontja részletezte, melynek rendelkezései a gyakorlatban ma is érvényesülnek.

Az Irányelv kiemelte, hogy ha a szülők az életközösség megszakadását követően peren kívül megállapodtak arról, hogy a gyermeket a továbbiakban melyikük nevelje, és ennek megfelelően a gyermeket az egyik szülő huzamosabb ideig gondozta, az ellene indított per csak a fentiekben hivatkozott kettős feltétel teljesülése esetén lehet eredményes. Nem vezethet sikerre a per ugyanakkor, ha a különélő szülő az ismételt perindítást kifejezetten a másik fél zaklatása érdekében kezdeményezi, illetve ha tartási kötelezettsége alóli „kibújás” érdekében kéri, hogy a gyermek vonatkozásában a szülői felügyeletet a továbbiakban ő gyakorolja.

⁶⁹ PJD.V.260.

A szülő újabb házasságkötése önmagában nem elegendő a szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatására, ez csak akkor indokolt, ha az új házastárs gyermeknevelésre való alkalmatlansága, a gyermekkel szembeni ellenszenvé miatt nem biztosított a gyermek nyugodt, egészséges fejlődése. A fenti kérdéskört illetően számos eseti döntés született, melyek az ítélkezési gyakorlat számára máig meghatározóak.

A töretlen bírói gyakorlat hatására épült be a törvény szövegébe az a rendelkezés, mely szerint nem hivatkozhat a körülmények megváltozása folytán a gyermek érdekében az a szülő, aki a változást felróható magatartásával maga idézte elő, így különösen, ha a gyermeket jogosulatlanul vette magához vagy tartja magánál.⁷⁰

Ebben tekintetben tehát az állandóság nem vehető figyelembe a jogellenesen eljáró szülő javára.⁷¹

Önmagában a körülmények változása - így például a gyermeket nevelő szülő elköltözése és részéről élettársi kapcsolat létesítése - nem szolgálhat alapul, hogy a szülői felügyeleti jogokat a jövőben a másik szülő gyakorolja.⁷²

A kapcsolattartás akadályozását az ítélkezési gyakorlat szigorúan értékeli. A szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatását vonhatja maga után, ha a gyermeket gondozó szülő huzamos időn keresztül önhibájából nem biztosítja a másik szülő kapcsolattartását, igyekszik a különélő szülőt a gyermektől elidegeníteni, elzárni.⁷³

A kapcsolattartás akadályozása azonban csak akkor szolgálhat alapul a szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatásához, ha az a gyermek érdekében áll.⁷⁴

⁷⁰ Ptk. 4:170. §. (1) bekezdés második mondata.

⁷¹ BH1998.35., BH1998.180., BH2001.384., BH2001.123., BH2001.280.

⁷² BH2001.280.

⁷³ BH1995.579., BH2017.123., BH2009.112.

⁷⁴ BH2005.178-I.

Kérdésként merül fel, hogy a közös szülői felügyelet gyakorlásának 2022. január 1-től történő szabályainak változása a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatásához elegendő-e.

A körülményváltozás értékelésénél biztosan nem lesz elégséges feltétel a jogszabályi környezet megváltozása, mert a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatásához a felek személyes életkörülményei tekintetében bekövetkező változás szükséges, azaz a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatásához a jogszabályváltozáson túl feltétlenül szükséges valamely, a korábbi döntést vagy megállapodást megalapozó tényekhez képest új tényállási elem felmerülése is.⁷⁵

5.6.A közös szülői felügyelet megszüntetése

A Ptk. 4:170. § (2) bekezdése arra az esetre vonatkozik, amikor a különélő szülők a gyermekkel kapcsolatosan a közös szülői felügyelet gyakorlásában állapodtak meg, és az erre vonatkozó egyezségüket a bíróság jóváhagyta vagy arról ítélettel határozott, azonban a szülők a közös szülői felügyelet gyakorlása során már nem tudnak együttműködni. Ez esetben mód van arra, hogy a bíróság bármelyik szülő kérelmére a közös szülői felügyeletet megszüntesse.

Ennek indoka, hogy a közös szülői felügyelet csak akkor tudja betölteni funkcióját, ha a szülők között teljes az egyetértés, maximális az együttműködési készség. Amennyiben a szülők a közös szülői felügyelet gyakorlása során már nem tudnak, illetve nem hajlandóak együttműködni, a közös szülői felügyelet fenntartása nem szolgálja a kiskorú gyermek érdekét, így annak megszüntetése indokolt.⁷⁶

Amennyiben a bíróság a közös szülői felügyelet megszüntetéséről dönt, rendeznie kell a szülői felügyelet gyakorlásának kérdését is, figyelemmel arra, hogy a hatályos szabályok értelmében közös szülői felügyelet mellett nem kerül sor a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő kijelölésére. Mindezek alapján

⁷⁵ Wopera Zsuzsa: A szülői felügyelet gyakorlása újrendezésének szempontjai a 2022. január 1-én hatályba lépő szabályozás fényében <https://jogszvilag.hu/szakma/a-szuloi-felugyelet-gyakorlasi-ujrendezesenek-szempontjai-a-2022-január-1-jen-hatalyba-lepo-szabalyozas-fenyeben/> (2022.01.31.)

⁷⁶ Makai 2014: i.m. 299. o

a közös szülői felügyelet megszüntetése esetén dönteni kell arról, hogy a szülői felügyeletet melyik szülő miként gyakorolja, továbbá a kapcsolattartás kérdésében is határozni kell.⁷⁷

⁷⁷ Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter)

<https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

III. SZÜLŐI FELÜGYELETRE VONATKOZÓ ELJÁRÁSJOGI SZABÁLYOZÁS

A családjogi perekben szinte elválaszthatatlan összefüggésben állnak az anyagi jogi és eljárásjogi rendelkezések, melynek értelmében számos eljárási szabály a Ptk.-ban, az anyagi jogi rendelkezések között került elhelyezésére.

A Pp. Hetedik részének XXXV. fejezete először a szülői felügyelettel kapcsolatos perek közös szabályait taglalja, nevesítve a konkrét pereket, majd a kiskorú gyermek meghallgatásának szabályait. E szabályok tehát minden szülői felügyelettel kapcsolatos perre irányadóak. Ezt követően az egyes perkategóriákat külön szabályozza, meghatározva a vonatkozó speciális rendelkezéseket.

Mindezek alapján a szülői felügyelettel kapcsolatos perekben elsősorban az egyes perekre irányadó speciális szabályok alkalmazandók azzal, hogy a kiskorú, mint érdekelt meghallgatására vonatkozó előírások minden ilyen jellegű perben érvényesülnek. Alkalmazandók továbbá a személyi állapotot érintő perek közös szabályai (Pp.431-435. §).

Olyan kérdésben pedig, amelyben a különleges peres részben nem találunk speciális rendelkezést, mögöttes szabályanyagként a Pp. általános szabályait kell figyelembe venni a Pp. 430. §-a alapján.

A szülői felügyeleti jog rendezésére sok esetben házassági per, házasság felbontása során kerül sor.

1. Perindításra jogosultak köre

A személyállapoti perek tekintetében általában elmondható, hogy - a per jellegére figyelemmel - a Ptk. határozza meg mind a keresetindítási jogosultságot, tehát az aktív (felperesi) perbeli legitimációt, mind azt, hogy ki ellen kell a pert megindítani, tehát a passzív (alperesi) perbeli legitimációt.

A Ptk. 4:171. § (1) bekezdése értelmében a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a felügyelet, az egyes felügyeleti jogok gyakorlásának megváltoztatása, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése és az elhelyezés megváltoztatása iránt a szülő és a gyámhatóság indíthat pert.

A (2) és a (3) bekezdés az alperesi pozíciót taglalja, mely szerint a szülőnek a másik szülő ellen, a gyámhatóságnak mindkét szülő ellen kell benyújtania a keresetlevelet, a harmadik személynél történt elhelyezés megváltoztatása iránti pert ugyanakkor az ellen a személy ellen kell megindítani, akinél a gyermeket elhelyezték.

Tekintettel arra, hogy a gyermek elhelyezésének kérdése a szülői felügyelettel függ össze, ezekben a perekben a nagyszülőknek nincs keresetindítási joguk. Ha a nagyszülők azt észlelik, hogy a szülői felügyeleti jog szülők általi gyakorlása sérti a kiskorú gyermek érdekeit, a gyámhatósághoz fordulhatnak annak érdekében, hogy a gyámhatóság lépjen fel felperesként a gyermek náluk, mint harmadik személyeknél történő elhelyezése érdekében.⁷⁸

Ki kell emelni, hogy amíg a korábbi szabályozás szerint az ügyész is rendelkezett perindítási jogosultsággal ezekben a perekben, a Ptk. a szülők autonómiájának biztosítása, tiszteletben tartása érdekében ezt a lehetőséget megszüntette.

Az ügyész szerepe ezentúl már csak akkor érvényesül, amikor a hatóság fellépése a szülő felróható magatartása miatt, a kiskorú gyermek érdekében szükséges, tehát a szülői felügyelet megszüntetése iránti perben.⁷⁹

2. Eljárási bíróságok (hatáskör, illetékesség)

A szülői felügyelettel kapcsolatos perek, illetve a házassági perek a járásbíróságok hatáskörébe tartoznak.

A szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésére irányuló pert a gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt is meg lehet indítani.⁸⁰

⁷⁸ Barzó: i.m., 430. o.

⁷⁹ Makai 2014: i.m., 300. o.

⁸⁰ Pp. 475. § és 479.§

Ahogy az korábban már említettem, az esetek jelentős részében a gyermek szülői felügyeleti jogának rendezésére a házassági bontóperben kerül sor. A Pp. azonban ebben az esetben nem ad lehetőséget arra, hogy a gyermek szülői felügyelet gyakorlása iránti keresettel összekapcsolt házassági bontóper a gyermek lakóhelye vagy tartózkodási helye szerint illetékes bíróság előtt induljon. A házassági perben ugyanis az általános illetékességi szabályok mellett csak a házastársak utolsó közös lakóhelye szerint illetékes bíróság vagylagos illetékességét mondja ki a jogszabály.⁸¹

3. Költségkedvezmények

A bírósági eljárás igénybevételének lehetőségét nagy mértékben megkönnyíti, hogy szülői felügyelettel kapcsolatos perben a feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül költségkedvezmény (tárgyi költségfeljegyzési jog) illeti meg a.⁸² Tárgyi költségfeljegyzési jog esetében a perben felmerülő költségeket az állam előlegezi.

A házassági bontóper illetéke azonban 30.000.- Ft.

4. A nyilvánosság kizárásának lehetősége, teljes perbeli cselekvőképesség

A személyi állapottal kapcsolatos perekben, a fél kérelmére a nyilvánosságot az általános feltételek fennállásának hiányában is ki lehet zárni, amit a családi élet intimitásának tiszteletben tartásához fűződő jog, valamint a kiskorú gyermek érdekeinek védelme indokol. A nyilvánosság kizárásának lehetőségéről a bíróság a feleket köteles figyelmeztetni.⁸³

Speciális perképeségi szabályt tartalmaz a Pp. 431. § (2) bekezdése, melynek értelmében a korlátozottan cselekvőképes fél, akinek a személyi állapotát a per érinti, a perben teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik.

⁸¹ Pp. 454.§

⁸² a költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény 3. § (1) bek. b.) pont

⁸³ Pp. 431.§ (1) bek.

5. Speciális perfelvétel, elállás

A Pp. 432. §-a a perfelvételi szakaszra vonatkozóan állapít meg speciális rendelkezéseket akként, hogy bizonyos jogintézmények alkalmazását (így a válaszirat és viszontválasz benyújtása, a keresethez csatlakozás, a beavatkozás, a bírósági meghagyás kibocsátása, a perfelvételi tárgyalás mellőzése) kizárja. A perfelvételi tárgyalás kiemelt jelentőségét azáltal is hangsúlyozza, hogy azon a fél személyes megjelenése kötelező, és a bíróság köteles a feleket személyesen meghallgatni. Ettől csak akkor tekinthet el a bíróság, ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik, vagy ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik.

Ha a felperes mulasztja el a perfelvételi tárgyalást, a bíróság a pert hivatalból megszünteti, ha az alperes nem jelenik meg személyesen, a bíróság a megjelent felperes kérelmére a tárgyalást megtartja, ellenkező esetben az eljárást hivatalból megszünteti.⁸⁴

Speciális szabály érvényesül a keresettől elállásra is, ugyanis a felperes a per során bármikor elállhat a keresettől, és ahhoz nem kell az alperes hozzájárulása.⁸⁵

Fontos változást hozott a státuszperek szabályai közé a Pp. Novella (2020. évi CXIX. tv.), amikor 2021. január 1-jei hatálybalépéssel bevezetett egy új, kizárólag a személyi állapotot érintő perekben igénybe vehető perfelvételi útvonalat [Pp. 432. § (2) bekezdés]. Ennek alapján a bíróság a keresetlevél alperes részére történő kézbesítésével egyidejűleg kitűzi a perfelvételi tárgyalás határnapját, azaz az általános szabályok (Pp. 187. §) alóli kivételként a bíróság nem várja be az ellenkérelem beérkezését a perfelvétel módjának a meghatározásához. Tekintettel arra, hogy a személyi állapotot érintő perekben sem további írásbeli perfelvételnek, sem a perfelvételi tárgyalás mellőzésével történő eljárásnak nincs helye [Pp. 432. § (1) bekezdés], ez azt jelenti, hogy egyetlen perfelvételi módot alkalmazhat a bíróság: a perfelvételi tárgyalás kitűzését, és minthogy nincs helye bírósági meghagyás kibocsátásának, szükségtelen megvárni az ellenkérelem beérkezését vagy a határideje elteltét a tárgyalás kitűzéséhez. E módosításnak köszönhetően jóval korábbi időpontban megtartható a perfelvételi tárgyalás. A bíróság a

⁸⁴ Pp. 432. § (1)-(3) bekezdés

⁸⁵ Pp. 433. §

perfelvételi tárgyalás határnapját úgy állapítja meg, hogy az írásbeli ellenkérelem és az esetlegesen előterjesztett viszontkereset még a tárgyalás előtt kézbesíthető legyen az ellenérdekű félnek.⁸⁶

A személyi állapottal kapcsolatos perek gyorsítását szolgálja az ellenkérelem előterjesztésére vonatkozó határidő lerövidítése (30 napra).

6. Bizonyítás hivatalból is, ideiglenes intézkedés

A per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy a bíróság azokat valóban fogadja el. A bizonyítási eljárás lefolytatását a feleknek indítványozniuk kell, kivéve, ha a bíróság hivatalból is elrendelheti a bizonyítást.⁸⁷

Személyi állapotot érintő perekben a tényállás teljes körű tisztázása nem múlhat kizárólag a felek akaratán, a bíróság az általa szükségesnek tartott bizonyítást hivatalból is elrendelheti.⁸⁸

A bíróság tehát hivatalból köteles elrendelni a bizonyítást, ha nincs meggyőződve arról, hogy a szülői felügyelet gyakorlására vonatkozó egyező előadás és az ehhez igazodó tervezett egyezségkötés maradéktalanul megfelel a gyermek érdekeinek.

Ugyancsak a tényállás teljes körű és megnyugtató feltárását szolgálja az is, hogy az általános szabályoktól eltérően a felek hozzátartozója nem tagadhatja meg a tanúvallomást ezen minőségére hivatkozva.⁸⁹

A személyi állapotot érintő perekben a felek kapcsolatát ugyanis a hozzátartozók, rokonok ismerhetik legjobban, ezért tanúvallomásuk nem mellőzhető. A vallomások értékelése során a bíróságnak ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra, hogy a hozzátartozó gyakran elfogult.

⁸⁶ Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa) <https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

⁸⁷ Pp. 276.§ (2)

⁸⁸ Pp. 434.§ (1) bek.

⁸⁹ Pp. 434.§ (2) bek.

Az orvos sem tagadhatja meg a vallomástételt az orvosi titoktartásra hivatkozással, függetlenül attól, hogy a fél felmentette-e a titoktartás alól. A szülői felügyeletről szóló döntésnél ugyanis jelentősége lehet a szülő egészségi állapotának.⁹⁰

Új rendelkezés 2021. január 01. napjától, hogy a bíróság az indítványozott bizonyítást mellőzi és hivatalból rendel el bizonyítást, ha a bizonyító fél által indítványozott bizonyítás nyilvánvalóan ellentétes a kiskorú gyermek érdekével, illetve a bíróság a kiskorú gyermek érdekében a félként eljáró szülőt és a kiskorú gyermeket klinikai és mentálhigiéniai felnőtt és gyermek szakpszichológus szakértői vizsgálaton való részvételre kötelezheti. Ha a vizsgálatra kötelezett szülő a kijelölt szakértőnél nem jelenik meg, vagy a kiskorú gyermek törvényes képviselőjeként a gyermek vizsgálaton való részvételét nem biztosítja, a bíróság a közreműködőkkel szembeni kényszerítő eszközök közül az okozott költségek megtérítésére kötelezheti, illetve pénzbírsággal sújthatja.⁹¹

A Pp. 435. § (1) bekezdése alapján a bíróság hivatalból is jogosult elrendelni ideiglenes intézkedést.

7. Bizonyítási eszközök

7.1.A felek nyilatkozata

A tárgyaláson a felek a jóhiszeműség elvének betartásával és igazmondási kötelezettség⁹² mellett tesznek nyilatkozatot.

A Ptk. Családjogi Könyvének rendelkezése alapján a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti perben a bíróságnak az eljárása során - elháríthatatlan akadály esetét kivéve - mindkét szülőt meg kell hallgatnia.⁹³

⁹⁰ Makai Katalin: XV. Fejezet - Házassági perek. In: A Polgári Perrendtartás magyarázata 2., Complex Kft., Budapest, 2010., 1087. o.

⁹¹ Pp. 477. (1) és (2) bek.

⁹² Pp. 4-5. §

⁹³ Ptk. 4:171. §

A Pp. pedig valamennyi személyi állapotot érintő per tekintetében előírja a felek személyes meghallgatásának kötelezettségét. A bíróság a perben a feleket köteles személyesen meghallgatni, kivéve, ha a fél ismeretlen helyen tartózkodik, vagy ha a meghallgatása elháríthatatlan akadályba ütközik.⁹⁴

Amennyiben a felek a házasság felbontását megegyezésük alapján kérik, a meghallgatás során kerül sor annak vizsgálatára is, hogy a felek a bontáshoz kapcsolódó valamennyi járulékos kérdésben - a szülői felügyelet gyakorlása, a kapcsolattartás, tartás, a közös lakás használata, (erre irányuló kérelem esetén a házastársi tartás) - megegyeztek-e. Ebből kifolyólag a felek személyes meghallgatásának a gyermeket érintő kérdések tekintetében is kiemelkedő jelentősége van.

7.2. Tanúvallomások

A szülői felügyelet rendezése iránti eljárásban a felek kérhetik több személy idézését tanúként, azonban ők idézésük esetén a tanúvallomást nem tagadhatják meg arra hivatkozással, hogy hozzátartozójuk mellett vagy ellen kell állást foglalniuk.⁹⁵ Megjegyzendő, amennyiben a gyermek nevelésében részt vesz harmadik személy is, például a nagyszülő, akkor az ő meghallgatása nem mellőzhető.⁹⁶

7.3. Környezettanulmány

A gyermek egészséges fejlődéséhez szükséges alapvető lakhatási körülményeket mindenképpen biztosítani kell. A környezettanulmány a gyermek leendő lakóhelyeül szolgáló ingatlan állapotának, valamint az anyagi és szociális körülmények felmérésére alkalmas, így lehetőséget ad arra, hogy a bíróság tájékozódjon a felek objektív életkörülményeiről.

Fontos információ ugyanis a gyermek és a per eldöntése szempontjából, ha az egyik szülő nem rendelkezik a gyermek fogadására alkalmas lakással. Ez a körülmény a kapcsolattartás érvényesülését is veszélyeztetheti, mivel egy erre alkalmatlan lakás esetén a kapcsolattartást is csak a gondozó szülő

⁹⁴ Pp. 432.§ (6) bek.

⁹⁵ Pp. 290. § (3) bek. c) pont

⁹⁶ BH 1984. 226.

lakásán, vagy a gyámhatóság hivatalos helyiségében valósítható meg.⁹⁷ A környezettanulmány azonban a gyermek véleményének, kötődésének felmérésére nem alkalmas.

7.4. Bölcsőde, óvoda, iskola által kiállított pedagógiai vélemény

A pedagógiai vélemény is segítheti a bíróságot a gyermek körülményeinek felmérésében, mivel a pedagógiai intézmény az a közeg, ahol a gyermeknek nem kell tartania attól, hogy őszinte véleményével magára vonja a szülő nemtetszését. Ezen túlmenően a bíróság a gyermek tanulmányi eredményeiből, magatartásából is fontos következtetéseket tud levonni a gyermek körülményeire vonatkozóan.

Ugyanakkor kritikaként fogalmazódik meg a pedagógiai véleménnyel kapcsolatban, hogy sok esetben formális, és nem tükrözi a gyermek valódi helyzetét, ami abból adódik, hogy a pedagógus nem akar konfliktusba kerülni a szülővel. További problémát jelent, hogy gyakran csak az egyik szülő tartja a kapcsolatot azzal az intézménnyel, ahová a gyermek jár, melyből következően a pedagógiai vélemény negatív értékítéletet tartalmazhat a másik szülőre nézve.

7.5. Okirati bizonyíték

Ilyen lehet a telefonos híváslista, az elmentett SMS-ek, emailek, valamint a gyámhatósági és rendőrségi jegyzőkönyvek is kulcsfontosságúak lehetnek.⁹⁸

7.6. Gyermek meghallgatása

Ha azt a gyermek kéri, őt is meg kell hallgatnia a bíróságnak. Továbbá a tizennegyedik életévét betöltött gyermek szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható.⁹⁹

⁹⁷ Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. In: *Családi Jog* 2015/1. 35. oldal

⁹⁸ Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. In.: *Családi Jog* 2015/1. 31. o.

⁹⁹ Ptk. 4:171. § (4) bek.

A szabályozásból kikerült az a korábbi lehetőség, hogy a bíróság a szülők egyező nyilatkozata alapján is tájékozódhatott a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos véleményéről. Az Új Ptk. Tanácsadó Testülete véleményében viszont úgy fogalmaz, hogy a gyermek meghallgatása mellőzhető, ha a kötelező meghallgatás kérdéskörével kapcsolatban a szülők nyilatkozata egyező, és kitűnik belőle, hogy a gyermeket tájékoztatták, véleményét figyelembe vették. Ha mindezek után a bíróságnak mégis kétsége merül fel, akkor a gyermeket meg kell hallgatnia.

A gyermek meghallgatásának részletes szabályaira a későbbiekben külön pontban térek ki.

7.7. Pszichológus szakértő kirendelése

A szülők gyermeknevelésre való alkalmasságát, és ezen belül az alkalmasság szintjét szakértő útján, pszichológiai szakvélemény beszerzésével lehet vizsgálni, amelyben a pszichológus szakértő feltérképezi a gyermek és a szülők személyiségét, az egymáshoz való érzelmi kötődés valóságát és mélységét, továbbá az esetleges szülők általi érzelmi befolyásoltságot. A szakértői véleményt a bíróság döntő súllyal veszi figyelembe a szülői felügyelet rendezése során. A bíróval szemben a pszichológus úgymond tud olvasni a sorok között, a bírákra jellemző direkt kérdések helyett úgy tudja megközelíteni a problémát, hogy a válaszok a valós érzelmi szintet és személyiségjegyeket tükrözzék. Azért is van kiemelt jelentősége a szakértői véleménynek, mert a legtöbb esetben fennáll a gyermek szülők általi érzelmi befolyásolása, illetve a lelki teher is jelentős mértékű a kisgyermek esetében, aki megéli szülei válását, így a valós helyzet feltárása különleges szakértelmet igényel.¹⁰⁰

A szakértői vélemény a nevelési alkalmasság szintjét a következő kategóriák szerint határozza meg: átlagosnál jobb, átlagos, az átlagosnál gyengébb mértékben alkalmas, vagy alkalmatlan gyermeknevelési feladatok ellátására. Nevelési alkalmatlanságot akkor véleményez a szakértő, ha a szülői személyiség vizsgálata súlyos devianciák jelenlétére utal, vagy ha a gyermek személyiségében súlyos fejlődési zavarok, traumatizáció vagy veszélyeztetettség jelenik meg, ami összefüggésbe hozható a kérdéses szülő

¹⁰⁰ Visontai Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. In.:

személyiségjellemzőből következő magatartással, továbbá akkor is, ha a szülő korábban bűncselekményt követett el.¹⁰¹

A szülői felügyelet rendezése során azonban legtöbbször olyan helyzetben kell a bíróságnak döntést hoznia, amelyben mindkét szülő hasonló adottságokkal rendelkezik, és egyformán alkalmas a gyermek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlására. A családjogi ügyekben is a szabad bizonyítás elve érvényesül, ami azt jelenti, hogy a bíróság dönthet a bizonyítékok felhasználásáról és szabad mérlegelésébe tartozik, hogy azokat milyen mértékben veszi figyelembe a tényállás tisztázásakor. A gyermek érdeke az, hogy a felügyeletére vonatkozó döntést az összes körülmény vizsgálatával és együttes mérlegelésével hozzák meg. A bizonyítás során szükséges megvizsgálni a szülők személyiségét, egyéniségét, erkölcsi tulajdonságait, valamint a gyermekhez fűződő érzelmi kötődés, ragaszkodás őszinteségét. A Kúria 17. számú irányelvének szempontrendszeré pedig továbbra is megadja a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben a bizonyítási eljárás vezérfonalát.

8. A gyermek meghallgatása

Az egyik legfontosabb alapjog a gyermek jogainak és érdekeinek érvényesítése szempontjából a meghallgatására, véleményének kifejtésére, és annak figyelembevételére való joga.

8.1. A meghallgatás szükségessége

A gyermek meghallgatásának szükségességéről, illetőleg lehetőségéről több rendelkezést is tartalmaz a Ptk.

A Ptk. 4:148. § alapján a szülőknek tájékoztatniuk kell gyermeküket az őt érintő döntésekről, biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük a döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson, törvényben meghatározott esetben szüleivel közösen dönthessen. A

¹⁰¹ Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú Módszertani Levele az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről.

szülőknek a gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venniük.

Ezen túlmenően a Ptk. 4:171. §-a a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti perben írja elő, hogy a bíróságnak indokolt esetben, vagy ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket is. Ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyezteti.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint amennyiben a gyermek kora vagy érettsége folytán nem várható tőle értékelhető nyilatkozat, vagy a bíróság egyéb körülmények alapján egyértelmű következtetésre tud jutni a perben, a gyermek meghallgatása - mely mindenképpen súlyos érzelmi-lelki megterhelés a kiskorú számára - nem szükséges. Az, hogy a gyermek meghallgatása az elhelyezésével kapcsolatos eljárásban nem kötelező, a fentiekre tekintettel nem jelenti önrendelkezési jogának alkotmányellenes korlátozását.¹⁰²

A gyermek véleménynyilvánítása az őt érintő eljárásokban nem abszolút gyermeki jog, hanem lehetőség, melynek érvényesítésére indokolt esetben lehetőséget kell adni.¹⁰³

A bíróságnak tehát az adott egyedi ügyben kell eldöntenie, hogy szükséges-e a gyermek meghallgatásának elrendelése. Előfordulhat, hogy a gyermek meghallgatása szükségtelen, mivel a per - a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok alapján - egyértelműen eldönthető.

Minden esetben mérlegelni kell a meghallgatással járó hátrányokat és előnyöket. A bíróságnak mindenképp azt kell megfontolni, hogy a gyermek ítélőképessége birtokában van-e, befolyástól mentes vélemény várható-e tőle, illetve, hogy előreláthatólag mennyire lesz számára megterhelő a

¹⁰² 1143/B/1998. AB határozat

¹⁰³ Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. In: *Családi Jog* 2015/3. 10. o.

meghallgatás. Mindezekről elsősorban a gyermek életkora, másodsorban a szülők nyilatkozata alapján tájékozódhat. Amennyiben ezek alapján sem eldönthető a kérdés, szakértő bevonása javasolt.¹⁰⁴

Az átlagos szellemi képességű gyermek tíz-tizenkét éves korától már ítélőképessége birtokába kerülhet, egyedi adottságai függvényében. Ezáltal átlátja a lényeges körülményeket és összefüggéseket, és képessé válik az érdekei felismerésére, a véleménye önálló és befolyásmentes kialakítására és annak verbális megfogalmazására. A gyermek szakértő vagy a bíróság általi precíz, körültekintő meghallgatásából kitűnik, hogy ítélőképessége birtokában van-e. Ebből kifolyólag sokszor csak a meghallgatás során, illetőleg a szakértő általi meghallgatást követően válik egyértelművé, hogy a gyermek ítélőképességének birtokában van-e.¹⁰⁵

Amennyiben a bíró úgy határoz, hogy a gyermek meghallgatását rendeli el, további mérlegelést igénylő döntés, hogy a gyermek meghallgatására közvetlenül a bíróság útján, vagy közvetetten, szakértő útján kerüljön sor.

Ugyanakkor a 14. életévét betöltött, korlátozottan cselekvőképes gyermek meghallgatása közvetlenül, vagy szakértő útján mindenképpen szükséges. Az erre vonatkozó kötelezettség alapját a Ptk. 2:12. § (4) bekezdése képezi, melynek értelmében a törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében nem tehet olyan jognyilatkozatot, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg. A Ptk. 4:171. § (4) bekezdése pedig a tizennegyedik életévét betöltött gyermek saját nyilatkozatát kívánja meg a szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés esetében.

Ki kell emelnünk továbbá, hogy a jogszabály nem tesz különbséget a jogvita ítéleti vagy egyezségi rendezése között, így a peres felek megegyezése esetén is joga van a korlátozottan cselekvőképes kiskorú gyermeknek arra, hogy véleményét meghallgassák.

¹⁰⁴ Visontai Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. In.: *Családi jog*, 2015/1., 30. o.

¹⁰⁵ Fehérné Gaál Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben - a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. In: *Családi Jog* 2016/2. 9. o.

8.2.A közvetett meghallgatás - a gyermek szakértő útján történő meghallgatása

A gyermekek általában 3 éves koruktól hallgathatók meg a bírósági eljárásokban. A kialakult gyakorlat alapján a gyermek 10 éves koráig erre pszichológus szakértő bevonásával kerül sor, figyelemmel arra, hogy alacsonyabb életkorban szükségtelen pszichés megterheléssel járhat - a család felbomlása miatt egyébként is lelkiileg megterhelt gyermek - bíróság általi közvetlen meghallgatása. A 10 év alatti gyermek szakértő általi meghallgatása mellett szól az is, hogy az alacsonyabb életkorú gyermekek nem képesek verbálisan megfogalmazni azokat a különbségeket, okozati összefüggéseket, amelyekből érzelmi kötődésük kitűnik. A szakértő által alkalmazott módszerek, tesztek azonban lehetővé teszik a gyermek családi kapcsolatainak, vágyainak feltárását, és az esetleges szülő általi befolyásoltság tényét.¹⁰⁶

Ha a bíróság a gyermek közvetett meghallgatásáról határoz, úgy igazságügyi pszichológus szakértőt vagy pszichológus végzettséggel és megfelelő szakértelemmel rendelkező eseti szakértőt rendel ki. A bíróságnak a szakértő kirendeléséről szóló végzésben többek között meg kell jelölnie azokat a kérdéseket, amelyekre a szakértőnek választ kell adnia.

Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről szóló 20. számú módszertani levele szerint a bíróságok a szülői felügyeleti jog gyakorlása kapcsán általában az alábbi nyolc kérdést teszik fel:

- Alkalmas(ak)-e, alkalmatlan(ok)-e valamelyik vagy mind két szülő(k) a gyermek(ek) nevelésére?
- Melyik szülő alkalmasabb pszichológiai szempontból a gyermek nevelésére?
- Befolyásolják-e a szülők meg nem engedett eszközökkel a gyermeket egymás ellen?
- Melyik szülőhöz kötődik a gyermek erősebb érzellemmel?
- Milyen a testvérek kapcsolata egymáshoz? (Esetleg: szétválasztásuk pszichológiai szempontokból lehetséges-e, indokolt-e?)
- Milyen a gyermekek fejlettségi szintje?
- Esetleg, élettárs jelenlétekor, az élettárshoz fűződő érzelmi viszony milyen?

¹⁰⁶ Fehérné Gaál Tünde: i.m., 9. o.

- Az esetleges magatartásproblémák milyen okokra vezethetők vissza?

Azt, hogy a kérdésfeltevésnél a szakértők milyen vizsgálati módszereket alkalmaznak, a módszertani útmutató segítségével maguk határozzák meg. A hivatkozott módszertani levél arra is utal, hogy: „[...] a pszichológus-szakértőnek véleménye elkészítésekor világosan kell értenie, hogy a gyermekelhelyezésben ugyan a szülők vannak fel- és alperesi helyzetben és a per tárgya a nevelési jog megszerzése, a per tárgyát mégis mindenekelőtt a gyermek érdeke határozza meg. A gyermek érdeke az alapmotívum, amely a vizsgálati adatok integrálását vezérli. A pszichológia aspektusából valójában a gyermek birtokolja azt a jogot, hogy egyik szülőjével élhessen, annak nevelési gyakorlatában nőjön fel. A gyermek érdeke kölcsönös viszonyban áll a szülői alkalmassággal, így az nem automatikusan, hanem mérlegeléssel véleményezhető. A gyermek érdeke a bírósági végzéssel nyer tartalmat, de ennek optimumát a pszichológus szakértői vélemény határozza meg.”

8.3.A közvetlen meghallgatás

A gyermek bíróság általi közvetlen meghallgatása olyan jogintézmény, amely általánosságban megfelel a gyermek érdekének, és amely alkalmazásával az eljáró bíró a lehető legközvetlenebb benyomásokra tehet szert, ami az esetek többségében jelentősen elősegíti az érdemi döntés meghozatalát.¹⁰⁷

A szülői felügyelettel kapcsolatos perek vonatkozásában a kiskorú gyermek érdekeltként történő meghallgatására vonatkozó eljárási szabályokat a Pp. 473. §-a taglalja.

Amennyiben a bíróság a kiskorú gyermek meghallgatásáról dönt, indokolt esetben egyidejűleg a kiskorú részére hivatalból ügygondnokot rendel. Ha a bíróság szükségesnek találja, a kiskorút a felek, illetve a felek képviselői távollétében is meghallgathatja.¹⁰⁸ Ez esetben az elnök utólag ismerteti a felekkel a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Kozák Henriett: Mumus vagy csodaszer? - A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében.

In: *Családi Jog* 2015/4. 15. o.

¹⁰⁸ Pp. 473. § (1) bekezdés

¹⁰⁹ Pp. 473. § (6) bekezdés

A kiskorú gyermek, mint érdekelt idézése vonatkozásában a törvény különbséget tesz az alapján, hogy a tizennegyedik életévét betöltötte-e vagy sem. Utóbbi esetben a bíróság a kiskorút a törvényes képviselője útján idézi meg azzal a felhívással, hogy a megjelenéséről gondoskodják. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorút a bíróság közvetlenül idézi, azonban erről a törvényes képviselőt értesíti. A törvényes képviselőt akkor is külön kell értesíteni, ha őt is idézte a bíróság a tárgyalásra.¹¹⁰

A Pp. 473. § (3) bekezdése a kiskorú meghallgatása fogatosításának, menetének szabályait részletezi, mely szabályok a gyermekbarát igazságszolgáltatás szellemében kerültek megfogalmazásra.

A kiskorú meghallgatásának megfelelő légkörben, a gyermek korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell megtörténnie. A meghallgatás kezdetén a kiskorútól meg kell kérdezni a nevét, születési helyét, idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd tájékoztatni kell arról, hogy a meghallgatás során a valóságnak megfelelő előadásokat kell tenni és arról, hogy a nyilatkozattételt, illetve az egyes kérdésekre a válaszadást megtagadhatja.

Figyelemmel arra, hogy a bíróság a gyermeket nem félként és nem tanúként hallgatja meg, a hamis tanúzás törvényes következményeire nem kell figyelmeztetni.¹¹¹

A tájékoztatásnak az ügygondnok szerepére, jogaira és kötelezettségeire is ki kell terjednie. A kiskorút a tanács elnöke hallgatja meg. A felek a meghallgatást megelőzően kérdések feltevését indítványozhatják akkor is, ha a meghallgatásra a felek távollétében kerül sor.

Kérdés feltevését az ügygondnok is indítványozhatja, a tanács elnökének engedélyével akár közvetlenül is kérdezhet a kiskorútól.

A kiskorú vallomását a meghallgatás végén, még a jelenlétében fel kell olvasni, vagy ha a jegyzőkönyv hangfelvétel útján készül, azt a kiskorú jelenlétében kell rögzíteni. A felolvasáskor vagy a rögzítés során

¹¹⁰ Pp.473. § (2) bekezdés

¹¹¹ Pákozdi Zita: Szülő felügyelettel kapcsolatos perek. In: Nagy Adrienn-Wopera Zsuzsa (szerk.): Polgári eljárásjog II., Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2018. 154. o.

a kiskorú az általa elmondottakat kiigazíthatja vagy kiegészítheti. A jegyzőkönyv - az elnök engedélyével - az ügygondnok vagy a jelenlévő felek észrevételei alapján is kiegészíthető és módosítható.¹¹²

A gyermek közvetlen meghallgatásának eredményessége nagyon függ a bíró személyétől, viselkedésétől, empatikus hozzáállásától. A megfelelő, gyermek számára is feszültségmentes, bizalmi légkör sokszor a bíró kedves hangnemével, talárjának levételével teremthető meg. Természetesen lényeges a meghallgatás helyszínének megfelelő kiválasztása is. Ehhez óriási előrelépést jelent az utóbbi években országszerte elterjedt, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás eredményeként létrejött gyermek-meghallgató szobák kialakítása és azok használata. Ez a tárgyalóteremtől eltérően, mindenképp megfelelő, a kapcsolatteremtésre alkalmasabb környezetet biztosít a gyermek bizalmának elnyeréséhez. A gyermekkel való megfelelő kommunikáció kialakításához lényeges, hogy a bíró a kettőjük között fennálló hierarchikus viszony helyett partnerként tekintsen a gyermekekre.

Általánosságban a gyermek meghallgatását olyan módon kell lefolytatni, amely figyelembe veszi a gyermek életkorát és érettségi szintjét. A fiatalabb gyermekek álláspontjának megismeréséhez a bíró részéről adott esetben más kommunikáció szükséges, mint serdülők esetén. De minden esetben közvetlenül, őszinte érdeklődéssel szükséges a gyermek felé fordulni. Amennyiben a meghallgatást a bíró helyesen - és megfelelő diszkrécióval - végzi, az lehetővé teheti a gyermek számára, hogy kifejezze saját kívánságait, és felmentse őt a szüleivel kapcsolatban érzett felelősségérzet vagy bűntudat alól. A gyermeket célszerű ugyanakkor tájékoztatni a meghallgatás során arról is, hogy véleményét a bíróság figyelembe veszi, de nem kizárólag az alapján, illetve annak megfelelően dönt.¹¹³

A fentiekből is kitűnik, hogy a gyermekkel kapcsolatba kerülő bírónak rendelkeznie kell megfelelő pszichológiai, pedagógiai ismeretekkel, valamint gyermekközpontú szemléletmóddal.

Véleményem szerint a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben nagy szerepe van a gyermek nyilatkozatának, különösen, ha ítéloképessége birtokában tette. Azonban - ahogyan más pertípusokban

¹¹² Pp. 473. § (5) bekezdés

¹¹³ Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa) <https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)

is - a bizonyítékokat a maguk összességében kell értékelni és mérlegelni. A bíróság a gyermek véleményének az egyéb bizonyítási eszközökkel történő egybevetése alapján kerülhet abba a helyzetbe, hogy a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelő döntést hozzon.

9. Határozatok

A szülők között a szülői felügyeletre irányuló megállapodás létrejöhet úgy is, hogy a felek egyezségét a bíróság jóváhagyja. Erre sor kerülhet bontóperben vagy kifejezetten a szülői felügyelet rendezése vagy annak megváltoztatása iránti perben egyaránt. Abban az esetben, ha a házastársak a házasság felbontását egyező akaratnyilvánítás alapján kérik, a bírósághoz írásban benyújtott keresetlevélnek tartalmaznia kell többek között a szülőknek a szülői felügyelet kérdésében történő megállapodását is. Ezt a bíróság a házassági bontóperben jogerős végzéssel hagyja jóvá, enélkül a közös megegyezésen alapuló bontásra nincs lehetőség.

2021. január 1-jei hatállyal a szabályozás kiegészült a tekintetben, hogy a házassági perekhez hasonlóan a bíróság szükség esetén erre irányuló kereseti kérelem hiányában is határozhat egyes kérdésekben a tárgybeli perekben is. A bíróságnak a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránt indított perben hozott ítéletében - szükség esetén erre irányuló kereseti kérelem hiányában is - határoznia kell a szülői felügyelet gyakorlásának módja, a kapcsolattartás, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, valamint a kiskorú gyermek tartása felől.¹¹⁴

¹¹⁴ Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa)
<https://uj.jogtar.hu/#hometab/> (2022.01.31.)

IV. A KISVÁRDAI JÁRÁSBÍRÓSÁG KISKORÚ GYERMEK SORSÁT ÉRINTŐ PEREINEK JELLEMZŐI, STATISZTIKÁJA

Bírósági titkárként dolgozva az ügyfélszolgálati napokon tartott ügyfélfogadás során, valamint az önálló hatáskörben ellátandó polgári nem peres eljárásokban eljárva illetve polgári bírók munkáját segítve az a tapasztalatom, hogy a családjogi tárgyú perek az ügyforgalom igen nagy arányát, majdnem a felét teszik ki. Tapasztalatom szerint a legtöbb családjogi tárgyú per érinti a szülői felügyeletet, akár élettársi - esetleg alkalmi - kapcsolatból született gyermekről van szó, akár házasság felbontása esetén házasságból származó gyermekről.

Az előzőekben ismerttettem a szülői felügyeletre vonatkozó jogi szabályozást, ebben a fejezetben a gyakorlati megvalósulásra helyezem a hangsúlyt, egy konkrét bíróság ügyeinek empirikus vizsgálatával. Mivel a Kisvárdai Járásbíróságon dolgozom bírósági titkárként, a kutatási hipotézisben megfogalmazott kérdéseket (melyekre a bevezetésben utaltam) ezen járásbíróság gyakorlata alapján vizsgáltam meg. A Nyíregyházi Törvényszék Elnöke által kiadott kutatási engedély alapján a Kisvárdai Járásbíróság ügyforgalmi, statisztikai adatait figyelembe véve a 2020. január 01. és 2020. december 31. napja között jogerősen befejeződött családjogi ügyeket elemzem, több szempont szerint feldolgozva.

A fejezet tárgyát nem csak a szülői felügyelettel kapcsolatos perek képezik, a kutatási keret tágabban került meghatározásra. A személyi állapotot érintő perek közül a házassági perekben kapcsolt keresetként jelennek meg a kiskorú gyermek sorsát érintő kérdések, illetve e körbe sorolható a származási perek gyűjtőkategóriája is. Az empirikus kutatás magját azonban a szülői felügyelettel kapcsolatos kérdések vizsgálata alkotja.

A szülői felügyelet rendezésére leggyakrabban házasság felbontása során kerül sor, hiszen általában születik gyermek a házasságból, aki a kereset benyújtásakor még kiskorú. A házasság felbontása során előfordul, hogy közös kiskorú gyermek sorsáról nem kell rendelkezni, vagy azért mert már a házasságból született gyerekek nagykorúvá váltak, önálló életet élnek, vagy esetleg azért, mert nem született a házasságból gyermek.

Bíróságunkon azt gondolom, közös szülői felügyelet elrendeléséről a bíróság elvétve döntött. A bírósági döntések többségében az anya gyakorolja a szülői felügyeletet, és a szülői felügyelet szabályozása során több az egyezség, mint az ítélet. A kiskorú gyermek meghallgatására ritkán kerül sor, mivel a többségében egyezséggel záruló ügyekben ennek szükségessége nem merül fel, a bíró megbízik a szülők józan ítélőképességében, abban, hogy valóban a legjobbat akarják a gyermeküknek, tehát az egyezség (döntés) meghozatalánál figyelembe vették az ő akaratát is, másrészt figyelembe veszi azt is, ha már a kérdés - látszólag - békés úton rendezhető, akkor nem érdemes a gyermeket felesleges traumatizációnak kiténni azzal, hogy a bíróság elé idézik.

Szeretném kiemelni, hogy járásbíróságunk kis létszámú bíróság, nincs szakosodás a polgári ügyszakon belül, tehát nincsenek kizárólag családjogi ügyeket tárgyaló, családjogi bírák. Ebből kifolyólag a családjogi ügyeket (köztük a házassági bontópereket, szülői felügyelettel kapcsolatos pereket) tárgyaló bírák egyéb polgári jogi ügyeket is tárgyalnak. A vizsgált időszakban 4 bíró járt el polgári ügyszakban, melyből 3 nő, 1 férfi bíró.

A Kisvárdai Járásbíróságon a polgári ügyszakot tekintve 2020. évben 599 polgári peres, 6 gazdasági peres és 160 polgári nemperes eljárás fejeződött be jogerősen.

Az 599 polgári peres ügyből a témánk szempontjából 263 érintett (az ügyek 44%-a), melynek megoszlása

az alábbi:	házasság felbontása	138
	szülői felügyelet gyakorlásának rendezése	49
	szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása	16
	gyermek harmadik személynél történő elhelyezése	10
	kiskorú gyermek tartása iránti per	44
	származási per (apaság vélelmének megdöntése 5, apaság megállapítása iránti per 1)	6

A polgári nemperes befejezés a vizsgált időszakban 160, melyből kapcsolattartás végrehajtása 9, apaság vélelmének megdöntése 11, megelőző távoltartás 25 (ha nem is minden esetben, de többségében kiskorú gyermek is érintett), gyermektartásdíj megszüntetése 26, tehát gyermeket is érintő nemperes eljárás összesen 71, mely az összes vizsgált nemperes ügy 44 %-a (az arányszám hasonló a polgári peres eljáráshoz).

Gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránti per 10 fejeződött be a vizsgált időszakban, melyeket kivétel nélkül a gyámhatóság indított a szülő, szülők ellen. Az ügyek többségében (7 esetben) az anyai nagymamánál, 1 esetben az apai nagymamánál, 1 esetben az anyai nagyapánál került elhelyezésre a kiskorú gyermek, és a szülők szülői felügyeleti jogának szünetelését megállapította a bíróság. Az érintett gyermekek az elhelyezéskor mind 14 év alattiak voltak, átlagéletkoruk 7 év. Érintett gyermekek száma legtöbb esetben 1, két esetben 2.

1 esetben a gyámhatóság elállt a keresettől, mivel a gyermek időközben nagykorúvá vált, így az eljárás megszüntetésre került.

Ezen ügyekben megállapítható volt, hogy akinél a gyermek elhelyezésre került, korábban is részt vett a gyermek gondozásában.

Mivel a kutatásban elsősorban a szülői felügyeletre fókuszáltam, ezért a házasság felbontása illetve a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, megváltoztatása iránti pereket dolgoztam fel több szempont szerint.

Dr. Visontai-Szabó Katalin (aki jogász és pszichológus is egyben) a Szegedi Járásbíróságon végzett hasonló jellegű kutatást 2008 és 2013 év között¹¹⁵, valamint Grád András - Jánoskúti Gyöngyvér - Kőrös András a Pesti Központi Kerületi Bíróságon végzett egy kutatást, melynek során 1996 és 2003 között 525 bontópert és gyermekelhelyezési pert vizsgáltak meg.¹¹⁶ Grád és munkatársai a Pesti Központi Kerületi Bíróságon 1996 és 2006 közötti időtartamra vonatkozóan az igazságügyi pszichológiai szakvélemény szerepét is vizsgálták a gyermekelhelyezési perekben.¹¹⁷ (Ezen kutatásokra a továbbiakban „szegedi kutatás”-ként illetve „PKKB kutatás”-ként utalok.)

Az alábbiakban pertípusok szerint ismertetem az eredményeket.

¹¹⁵ Visontai-Szabó Katalin A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái; PhD értekezés, Szeged 2014. 50-77.o. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/2235/> (2022.01.31.)

¹¹⁶ Grád András - Jánoskúti Gyöngyvér - Kőrös András: Mítosz és valóság - a gyermekelhelyezési perek tapasztalatai a statisztikai adatok fényében. *Családi Jog* 2008/4. 8-14.o.

¹¹⁷ Grád András - Mede Lilla - Jánoskúti Gyöngyvér - Kőrös András: Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. In.: *Családi Jog* 2010/1. 13-22. o.

1. Házasság felbontása

A 138 jogerősen befejeződött ügyből 42 nem érdemben fejeződött be (pl. visszautasítás, megszüntetés, szünetelés, áttétel), 12 házasságból nem született gyermek, valamint 29 házasságban a közös gyermekek már nagykorúvá váltak. 55 ügyben (40 %) volt a házastársaknak közös kiskorú gyermeke, ahol szükségessé vált a szülői felügyelet rendezése.

Azokban a bontóperekben, ahol nem született gyermek, a felbontandó házasság átlagosan 9 évig tartott.

A legrövidebb gyermektelen házasság 1 évig, a leghosszabb pedig 29 évig tartott.

A nők átlagéletkora 41 év, a férfiak átlagéletkora 39.

Szembetűnő volt számomra, hogy a gyermektelen 12 házasságból 7 ügyben a nők idősebbek voltak a férfiakkal pár évvel (a korkülönbség 2-9 év).

Azokban a bontóperekben, ahol volt közös gyermek, de nagykorúságukra tekintettel nem kellett dönteni a szülői felügyeletről, a nők átlagéletkora 50 év, a férfiak átlagéletkora 54.

A legrövidebb házasság 4 évig, a leghosszabb pedig 40 évig tartott.

A felbontandó házasság átlagosan 26 évig tartott.

(Látni fogjuk, hogy kiskorú gyermeket érintő felbontandó házasság átlagosan 14 év.)

Kiskorú gyermeket érintő házasság felbontására 55 esetben került sor, ezen ügyeket részletesebben vizsgáltam.

Az 55 vizsgált ügyben 53 esetben (96 %) született **egyezség** (Szegeden 93 % az arány), 2 esetben a bíróság **ítéletben** rendelkezett a szülői felügyeletről. Szembeötlő a különbség. A szülők az esetek döntő többségében egyezséget kötnek, nem kérik, hogy a bíróság döntsön a gyermek sorsáról, hanem arról maguk állapodnak meg, remélhetőleg a gyermek mindenekfelett álló érdekeit szem előtt tartva.

Az ügyek döntő többségben (98 %) elsőfokon jogerőre emelkedtek.

Egy ítélet ellen (melyben az anyát jogosította fel a bíróság - az elsőfokú ítélet meghozatalakor 3 éves gyermek feletti - szülői felügyelet gyakorlására) az apa fellebbezést nyújtott be, azonban a másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét.

Ideiglenes intézkedés meghozatalára 1 esetben került sor (mely nevezetesen a fentebb lévő ügy).

Összesen 77 gyermek volt érintett az eljárások során. Legtöbb érintett gyermek egy perben: 4, legkevesebb természetesen 1. Legtipikusabbnak mondható **gyermekszám** szintén az 1 gyermek (34 esetben). A szegedi kutatás során szintén az 1 gyermek volt a legtipikusabb gyermekszám.

Az általam vizsgált ügyekben az **anyák életkora** a bontáskor átlagosan 38 év. A legfiatalabb asszony 21, a legidősebb 57 éves volt. Az **apák átlagéletkora** valamivel magasabb 41 év, a legfiatalabb elváló férfi 22, a legidősebb 59 éves volt. A szegedi kutatás során az anyák életkora a bontáskor átlagosan 37,1 év. A legfiatalabb asszony 18, a legidősebb 55 éves volt. Az apák átlagéletkora valamivel magasabb 39,6 év, a legfiatalabb elváló férfi 19, a legidősebb 71 éves volt. Ezen adatok igazolni látszanak azt az általános meglátást, miszerint a házastársak legtöbbször a korai negyvenes éveikre elválnak.

Az általam végzett vizsgálat eredménye teljesen megegyezik a 2000-es évek országos statisztikájával, mely szerint a nők átlagéletkora a váláskor 38 év, a férfiaké 41 év.¹¹⁸

A **gyermek**ek átlagéletkora a bontáskor 9,8 év. A legfiatalabb 1 éves, a legidősebb 17 éves volt. (Volt aki a per befejezése előtt pár nappal töltötte be 18. életévét, így őt a statisztika szempontjából nem vettem figyelembe, mert az ő vonatkozásában szülői felügyeletről nem kellett rendelkezni - csak a testvére vonatkozásában.) A szegedi kutatásban a **gyermek**ek átlagéletkora 9,4 év. A legfiatalabb 1 hónapos, a legidősebb majdnem 18 éves volt.

Sajnálatos, hogy a legtöbb szülő éppen a gyermek számára lehető legszenzitívebb időszakban jut el az elhatározásra, hogy elválik. A kiskamasz **gyermek**eknek a testi és lelki változásaik mellett nagy nehézséget okoz még egy nagy horderejű változáshoz alkalmazkodni. Talán az egy éves **gyermek** vészeli át a legkönnyebben ezt a megrázkódtatást.

A **házasságban eltöltött idő** átlagosan 14 év volt. (A házasságkötéstől a kereset benyújtásáig terjedő időt vettem figyelembe.) A legrövidebb házassági együttélés 2 hónapig tartott (a **gyermek**ük a házasságkötés előtt pár hónappal született), a leghosszabb 36 évig tartott. 7 évnél rövidebb ideig tartó házasság 17, 7-15 évig terjedő 10, 15-25 évig tartó 23 és 25-36 évig tartó 5 volt.

¹¹⁸ Földházi Erzsébet: Válás. In.: Demográfiai Portré 2009, KSH 19.o

A szegedi kutatásban a házasságban eltöltött idő átlagosan 12 év volt. A legrövidebb házassági együttélés 1 hétig (!), a leghosszabb 34 évig tartott a kereset benyújtásáig. Egy tipikus házasság 7-15 évig tart.

A vizsgált ügyekben 36 esetben (65 %) az anya **gyakorolja a szülői felügyeletet**, 7 esetben (13 %) az apa. Közös szülői felügyeletben 11 esetben (20 %) állapodtak meg a felek. 1 esetben (2 %) a gyerekek nevelőszülőknél voltak elhelyezve már a kereset benyújtásakor, így a szülői felügyeletről nem kellett rendelkezni. Közös szülői felügyelet esetén a gyermek lakóhelyeként kivétel nélkül az anya lakóhelye került meghatározásra. Közös szülői felügyeletnél - egy esetet leszámítva - kapcsolattartásról, gyermektartásdíjról nem rendelkeztek, mivel nem kötelező.

Váltott elhelyezésre a vizsgált időszakban nem került sor.

Mint már említettem, 53 esetben egyezség, 2 esetben ítélet született a szülői felügyelet gyakorlásáról.

A 2 ítélet közül az egyik az anyát, a másik az apát jogosította fel a szülői felügyelet gyakorlására.

Egyértelműnek látszik, hogy az esetek döntő többségében az anya szülői felügyelete érvényesül (65 %), ez azonban nem a bíróságok nőpártiságának következménye, hanem annak, hogy a felek ebben állapodnak meg.

Szegeden az anyánál történő elhelyezés aránya 86,2 %, az apánál 10 % volt, váltott elhelyezésben 2,8 % arányban állapodtak meg, mely szerint heti, kétheti vagy egyéb váltásban él a gyermek egyik vagy másik szülőjével.

A PKKB kutatás során az 525 ügyből 135 esetben (26 %) kellett a bíróságnak ítéletet hozni, a felek közös megegyezésének hiányában. Megállapításuk szerint a közös megegyezéssel zárult perekben a gyermekek 90 %-a az anyákhoz kerül, az „ellenzéses” perekben azonban csak 60%-ban. Adataikból az is kiténik, hogy közös megegyezés esetén a gyermek ahhoz a szülőhöz került, akinél a per megindulásakor lakott, illetve, ha a szülők még együtt éltek a per kezdetén, akkor nagy valószínűséggel a gyermek az anyához került. Az „ellenzéses” perek esetén is 90%-ban annál a szülőnél helyezte el a bíróság a gyermeket, akinél a per megindításakor lakott. Ezen tények birtokában jutottak arra a megállapításra, miszerint a bíróságok túlzott jelentőséget tulajdonítanak az állandóságnak.

Egy 1984-es statisztika szerint a gyermeket az esetek 86,3 %-ában az anyánál helyezték el, azonban már akkor is az esetek 70 %-ában a szülők egyezséget kötöttek a gyermek elhelyezéséről, tehát nem a bíróság volt anyapárti, hanem a szülők maguk. ¹¹⁹

A szegedi kutatás során amikor az elhelyezésről nem született egyezség, hanem a bíróságtól kérték ítélet meghozatalát, akkor 80 esetben az anyánál, 11 alkalommal pedig az apánál helyezték el a gyermeket (7 esetben egyéb elhelyezés történt), tehát jelentősen nagyobb 14%-os esélye van az apáknak arra, hogy a gyermeket náluk helyezték el. Hasonló következtetésekre jutottak a PKKB kutatás során is.

Az általam végzett kutatás során két esetben döntött ítélettel a bíróság, melyből egy esetben az apát, egy esetben az anyát jogosította fel a szülői felügyelet gyakorlására (tehát 50-50%), tehát itt is úgy tűnik, hogy jóval nagyobb az esélye az apáknak ítélet meghozatala esetén. Bár messzemenő következtetést ilyen kis minta alapján nem érdemes levonni.

Az általam vizsgált ügyekben a bontóperek 47 %-ában (26 esetben) a felek személyesen jártak el, csak 13 %-ban volt mindkét félnek **jogi képviselője** (7), míg 22 alkalommal (40 %) csak az egyik félnek volt ügyvédje. A szegedi kutatásban a személyesen eljáró felek aránya 36 %, csak 24%-ban volt mindkét félnek jogi képviselője, míg 39 %-ban csak az egyik félnek volt ügyvédje.

Nagyon sok múlik a jogi képviselő hozzáállásán. Vannak ügyvédek, akik vérre menő harcnak fogják fel a bontópert, ahol mindenképpen győzni kell. Mások pedig minden esetben a békés rendezésre, a kompromisszumos, lehetőleg mindenki számára előnyös megoldásra törekcsenek.

Az általam vizsgált időszakban **kiskorú közvetlen meghallgatására** nem került sor.

A bírósági döntést igénylő 2 esetben, amikor a felek nem kötöttek egyezséget, a bíróság mindkét ügyben **igazságügyi pszichológus szakértőt rendelt ki** (a 100 %-os szakértői kirendelés figyelemre méltó) a szülők alkalmasságának és a gyermekek kötődésének megállapítására. A szakértő kirendelés aránya az összes (55) perhez viszonyítva 3,6 %. Mindkét ügyben mindkét fél rendelkezett jogi képviselővel.

¹¹⁹ Halák László: Ágytól asztaltól, Kossuth Kiadó, Budapest, 1986. 115.o

Szegeden az ítélettel befejezett ügyekben, tehát amikor a felek nem kötöttek egyezséget, 29 (az esetek 28%-a) esetben rendelt ki a bíróság igazságügyi pszichológus szakértőt. Az összes perükhez viszonyítva ez 2%.

Az általam vizsgált 2 ügyben, ahol szakértő került kirendelésre, mindkét szülő a szülői felügyelet teljes körű gyakorlására történő feljogosítását kérte. Az ítéleti döntés egyik esetben az anyát, másik esetben jogosította fel a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására, tehát 50 - 50 % arány.

Érdekes helyzeteket eredményezhet az, amikor a felek ugyan nem kérnek közös szülői felügyeletet, azonban a **továbbiakban is közös lakásban maradnak** (anyagilag külön költözni nem tudnak és nincs hova menni egyik félnek sem). Az általam vizsgált ügyek közül 8 olyan eset volt, hogy az egyik szülő gyakorolja a gyermek feletti szülői felügyeleti jogot, és a közös lakást megosztottan használják.

Dr. Visontai Szabó Katalin is kitért erre a helyzetre: Van, amikor az egyezségben rögzítik, hogy csak addig az időpontig maradnak egy lakásban, amíg értékesítik az ingatlant és azt követően elszámolnak egymással. Az is előfordul azonban, hogy nem kívánják a közös otthont felszámolni, hanem ott huzamosabb ideig tervezik a lakás megosztott használatát. Ebben az esetben komoly kompromisszumkészségre és együttműködésre van szükség a szülők részéről, hiszen számtalan olyan helyzet adódhat, ami csak nehezen megoldható. Például a gyermek szükségleteinek kielégítése, a gyermektartás fizetése és felhasználása illetve a kapcsolattartás terén. Ha jól együtt tudnak működni, akkor ezek a nehézségek áthidalhatók, azonban ha bármelyik fél új párkapcsolatot kíván kialakítani, ez a rendszer garantáltan nem fog működni tovább.

Kutatásom során igyekeztem azt is megállapítani, hogy **mi vezetett a házasság megromlásához**, azonban ezzel kapcsolatban nem sikerült pontos kimutatást készíteni, mivel az esetek döntő többségében a közös megegyezés miatt a felek nem tárták fel a házasság megromlásához vezető okokat. Van azonban néhány visszatérő ok: elhidegülés, valamelyik fél (általában a férj) italozó életmódja, agresszív magatartása, külföldi munka miatti eltávolodás, hűtlenség, összeegyeztethetetlen eltérő természet.

A szegedi eredmények részben hasonlóak voltak: Egyik jellemző ok, hogy már évek óta külön élnek, csak valamilyen oknál fogva eddig nem kerítették sort a bontóperre, amely legtöbbször egy újabb

házasságkötés igénye miatt lett sürgős. A különélés komolyságát igazolja, hogy volt több olyan eset is, ahol az apának már gyermekei is születtek egy másik nőtől. Amennyiben ez az anyával esett meg, tovább bonyolította a helyzetet, mert az apaság vélelme miatt a gyermekeit a férje nevére anyakönyvezték, annak ellenére, hogy már a születésük előtt 5 évvel különváltak, nem is tartották a kapcsolatot. Sokszor az együttélés során - valamilyen módon - kiderül, hogy a gyermeknek nem a férj az apja. Ez a férfiak esetében - az adatok alapján - „válóok”. Gyakori a hűtlenség, az alkoholizmus és a családon belüli erőszak, illetve, hogy a beteg gyermekkel járó többlet terheket nem bírja ki a kapcsolat. Sok férj költözik a jobb munkalehetőségek miatt külföldre, vagy kerül bűncselekmény elkövetése miatt börtönbe és a távolság rövid idő alatt megöli a szerelmet. Amennyiben az anya magatartása vezetett el a váláshoz, az esetek döntő többségében szerelmes lesz, elhagyja a családját, vagy pedig gyermeket szül a szeretőjének, ami már elég okot szolgáltat a válásra. Az apák mielőtt új családot alapítanak, többnyire megvárják a bontóper végét. Azonban elég gyakran szó nélkül hagyják el a családot, sok esetben még a per során is ismeretlen helyen tartózkodnak.

Az 1980-as években az elsődleges indíték a házasság felbontására az alkoholizmus volt, azóta azonban elvesztette vezető szerepét a házasságok megromlásában. A 2000-es években már elsődlegesen az érzelmi problémák, az elhidegülés miatt váltak el, ezt követte a hűtlenség, majd az anyagi gondok. Férfiaknál továbbra is első helyen szerepelt az asszonyi hűtlenség, melyet csak nagyon nehezen bocsátanak meg, de ugyanígy szerepet játszott a kapcsolat megromlásában a figyelem és szeretet hiánya, végül sokan hivatkoztak a munkával való túlterheltségre is, ami szintén hamar elvezetett a kapcsolat kihűléséhez.¹²⁰

Csiki Ottó 1962-ben végzett kutatása szerint¹²¹ a házasság felbontásának leggyakoribb oka az, hogy valamelyik fél szerelmes lett valaki másba. Második helyen áll a házastárs (többnyire férj) alkoholizáló életmódja, harmadik helyen pedig az, hogy a frigyre csak a nő nem várt terhességének legalizálása miatt került sor. Ezt követik az előre nem látott jellembeli különbségek és a durva bánásmód. További konfliktusforrás: szülőkkel vagy másokkal kényszerűségből együtt kell lakni.

¹²⁰ Földházi, 2009. i.m

¹²¹ Csiki Ottó: A válások társadalmi okairól, ln.: *Valóság* 1962/5. 83.o.

Hajnal Ágnes igazságügyi szakértő négy évtized tapasztalatát elemezve arra a megállapításra jutott, hogy leggyakrabban a következők vezetnek a kapcsolat megromlásához: a közös kikapcsolódási formák, pihenés hiánya, állandó stressz, anyagi gondok és mindezek következtében bekövetkező elhidegülés és külső kapcsolatok megjelenése.¹²²

Visontai-Szabó Katalin véleménye szerint ha általánosságban próbáljuk meg a kapcsolatok megromlásához vezető okokat feltárni, akkor a következőket látjuk: sok esetben nagyon eltérő személyiségek kötnek egymással házasságot és az „ellentétek vonzzák egymást” csak a kezdeti időszakban igaz, később ez a különbözőség rendkívül zavaró lehet. A legtöbb probléma és veszekedés a gyermekek és a pénz (illetve annak hiánya) miatt alakul ki. Ha a gyermeknevelés nehézségei anyagi gondokkal párosulnak, akkor előbb utóbb prognosztizálható az elválás. Szintén kapcsolatbomlasztó a kommunikáció és az egymásra fordított idő elégtelensége. Az évezredes válóok pedig a hűtlenség és a féltékenység, amely még a legjobban működő kapcsolatokat is megmérgezheti. Igaz, ha valóban jól működik a kapcsolat, ott fel sem merülhet a hűtlenség, illetve féltékenység is csak abban az esetben, ha az egyik félnek önértékelési problémái, vagy rossz emlékei vannak.

2. Szülői felügyelet gyakorlásának rendezése

A vizsgált időszakban 49 ügy fejeződött be jogerősen, melyből 21 nem érdemi befejezés (pl. visszautasítás, megszüntetés, szünetelés, áttétel), tehát 28 ügyben vált szükségessé a bíróság döntése.

Részletesen azt a 28 ügyet elemzem, melyben érdemi döntés született.

A szegedi és a PKKB kutatás eredményeivel való összevetés kapcsán megjegyzem, hogy a vizsgálatuk idejében az akkor hatályos jogszabályok szerint a gyermekelhelyezés elnevezés magába foglalta a mai szóhasználattal a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése illetve a gyermek elhelyezése harmadik személynél perket is, tehát az ő statisztikájukban benne van - a nem szülőknél történő - gyermekelhelyezés is. Én a gyermek harmadik személynél (nagyszülő) történő elhelyezést jelen pontban

¹²² Hajnal Ágnes: Családi krízisek és gyermekelhelyezési perek. 94-101.o.

nem vizsgáltam. (Korábban tértem ki rá, hogy 10 ügy volt érintett a vizsgált időszakban, minden esetben a gyámhatóság indította, 1 eljárás megszüntetésre került, 8 esetben ítélettel, 1 esetben egyezség folytán került a nagyszülőnél elhelyezésre a gyermek, gyermekek.)

Az általam vizsgált ügyekben 21 esetben (75 %) egyezséget kötöttek a felek, 7 esetben (25 %) ítéletben döntött a bíróság a szülői felügyelet gyakorlásáról. Ezen pertípus esetén is szembetűnő, hogy mennyivel jellemzőbb az egyezség, bár arányaiban jóval kevesebb, mint a házasság felbontásánál (ott az egyezség aránya 96 %). Szegeden 70 % az egyezség aránya.

21 esetben (75 %) az anyák **kezdeményezték** az eljárást (Szegeden 87 %), 7 esetben (25 %) az apák. Az, hogy a legtöbb esetben az anyák kérik a szülői felügyelet gyakorlásáról szóló döntést, arra utal, hogy számukra nagyobb jelentőséggel bír a gyermek sorsának megnyugtató jogi rendezése, vagy, hogy mivel ők szeretnék - az apával ellentétben - hogy a gyermek hozzájuk kerüljön, nekik kell az eljárást megindítani.

Viszont azokban az esetekben, ahol az apák kezdeményezték az eljárást (7 ügy), 5 esetben az apa lett feljogosítva a szülői felügyeleti jog gyakorlására, ebből 4 alkalommal egyezséget kötöttek, 1 esetben ítélet rendelkezett erről (itt sem azért, mert az anya és az apa között vita volt és emiatt hosszas bizonyítási eljárásra került sor, hanem az anya a két közös gyermekkel a kapcsolatot egyáltalán nem tartotta, a bírósági tárgyalásokon nem jelent meg.) Megállapítható tehát, hogy bizonyos esetekben az apák felelősségteljesebbek.

Összesen 36 gyermek volt érintett a vizsgált perekben. Átlagos **gyermekszám** 1,3 gyermek (Szegeden 1,2) képezi „a per tárgyát”, azaz minimum 1, maximum 4 kiskorú vonatkozásában kellett a bíróságnak rendelkeznie.

Elmondhatjuk, hogy ezen pertípus esetén **sem jellemző, hogy a felek ügyvédi segítséget kérnek** (a házasság felbontása pertípustól is alacsonyabb az arány, ott csak 47 % járt el személyesen), hiszen 17 esetben (60,7 %) személyesen jártak el, 3 esetben (10,7 %) csak az egyik félnek volt jogi képviselője és csak 8 alkalommal (28,6 %) rendelkezett mindkét fél jogi képviselettel. A szegedi kutatásban 232 esetben

(49,5 %) személyesen jártak el, 162 esetben (34,5 %) csak az egyik félnek volt jogi képviselője és csak 75 alkalommal (16 %) rendelkezett mindkét fél jogi képviselettel.

Ezen perekben döntő többségben vannak azok a szülők, akik hosszabb-rövidebb ideig élettársi kapcsolatban éltek egymással. Két olyan ügyel találkoztam kutatásom során, ahol a felek nem éltek élettársi kapcsolatban, hanem éveken keresztül időnként találkoztak (az egyik esetben a férfi házasságban élt). Alkalmi (ún: egyéjszakás) kapcsolatból született gyermek a vizsgált időszakban nem merült fel.

Egy esetet leszámítva (ahol bíróság állapította meg az apaságot) az apák teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tettek.

A **gyermekek átlagéletkora** 6 év. A legfiatalabb 6 hónapos volt a keresetlevél beadásakor, a legidősebb 17 éves. Látható, hogy a gyermekek jóval fiatalabbak (kb. 4 évvel), mint a házasságban született gyermekek a bontóper során.

Szegeden a gyermekek átlagéletkora 6,3 év. A legfiatalabb egy hetes volt a keresetlevél beadásakor, a legidősebb kis híján 18 éves. A gyermekek itt is fiatalabbak (kb. 3 évvel), mint a házasságban született gyermekek a bontóper során.

Ebből arra következtethetünk, hogy míg a házasságban született gyermekei az általános iskola alsó tagozatában kénytelenek végigélni szüleik válását, addig az élettársi kapcsolatból született gyermekek már az óvodában túlesnek ezen a procedúrán, az iskolát „tisztá lappal” kezdenek.

Az **anyák átlagéletkora** 31 év, ami láthatóan alacsonyabb, mint a bontóperekben (38 év). A legfiatalabb édesanya 19, a legidősebb 44 éves volt. A szegedi kutatásban az anyák átlagéletkora 32,9 év, ami itt is alacsonyabb, mint a bontóperekben (37,1 év). A legfiatalabb édesanya 18, a legidősebb 56 éves volt.

Az **apák átlagéletkora** 35 év, ami szintén alacsonyabb, mint a házasságukat felbontó apáké (41 év). A legfiatalabb apa 23, a legidősebb 52 éves volt. Szegeden az apák átlagéletkora 36,5 év, ami szintén alacsonyabb, mint a házasságukat felbontó apáké (39,6 év). A legfiatalabb apa 19, a legidősebb 62 éves volt.

Ebből a jelentős különbségből két dologra következtethetünk: vagy korábban létesítenek a párok élettársi kapcsolatot, mint azok, akik házasságot kötnek, vagy ezek a kapcsolatok rövidebb ideig tartanak.

A **kapcsolat rövidegét** látszik alátámasztani az adat, miszerint átlagosan 6,2 évig tartottak, szemben a házasságok 14 éves átlagával.

A legrövidebb ideig tartó kapcsolat 2 hónap volt (mely során a gyermek meg is fogant), a leghosszabb élettársi kapcsolat 15 évig tartott.

Szegeden átlagosan 6,5 évig tartott a kapcsolat, szemben a házasságok 12 éves átlagával.

Ezen pertípus vonatkozásában is megállapítható, hogy 78 %-ban az anya lett jogosult a **szülői felügyelet gyakorlására** (22), 6 esetben az apa. Közös szülői felügyelet megállapítására nem került sor a vizsgált időszakban. Tehát az anyák elsődlegessége itt is szemetűnő, azonban ez esetben sem beszélhetünk a bíróságok anyapártiságáról, hiszen láthattuk, hogy az esetek jelentős többségében egyezség születik, a szülők maguk döntenek az anya mellett.

A szegedi kutatás során 82,9%-ban az anyához kerül a gyermek (389), 43 esetben az apához, 3 esetben a nagymamához. 4 alkalommal állapodtak meg váltott elhelyezésben, 30 alkalommal pedig, mivel a per megszüntetésre került, maradt a közös szülői felügyelet.

Az általam vizsgált ügyekben **ideiglenes intézkedés** meghozatala 5 esetben vált szükségessé, melyből 3 esetben az anya, 2 esetben az apa lett feljogosítva a szülői felügyelet gyakorlására (később a végleges döntéskor is).

Kiskorú gyermek közvetlen meghallgatására nem került sor.

Pszichológus szakértő kirendelésére 3 esetben (az ügyek közel 11 százalékában) került sor. Arányait tekintve több alkalommal vettek igénybe szakértőt, mint bontóperben (ott az arány 3,6 %). A szegedi kutatásban 25 esetben (0,5 %) rendeltek ki szakértőt a 494 ügyből.

Grád és munkatársai a PKKB-n végzett kutatásuk során áttekintettek minden olyan pert, amelyben gyermek elhelyezéséről kellett döntenie a bíróságnak, tehát a felek nem kötöttek egyezséget a gyermek elhelyezéséről (ún. ellenzékes per). Összesen a 10 év alatt 228 ilyen per zajlott, melyből 173 esetben rendeltek ki igazságügyi szakértőt első fokon, azaz a perek 76%-ában. A többi esetben csak

környezettanulmányra és iskolai, óvodai véleményekre támaszkodott a bíróság. Vagy pedig a gyermekek már majdnem nagykorúak voltak, így elegendőnek látszott a személyes meghallgatásuk, mely során nyilatkozni tudtak arról, hogy melyik szülővel szeretnének élni, nem volt tehát szükség szakértő bevonására.

Alapvetően feltételezhetjük, hogy azokban a perekben, ahol szakértő kirendelésére kerül sor - mivel a szülők nem képesek egyezsége jutni - a felek jogi képviselővel járnak el. És valóban, az általam vizsgált mindhárom ügyben, ahol sor került szakértő kirendelésre, mindkét fél rendelkezett jogi képviselővel. A szegedi kutatás során csupán 13 alkalommal (52 %) rendelkezett mindkét fél jogi képviselővel, 9 esetben nem vett részt ügyvéd az eljárásban (36%), 3 esetben (12 %) volt csak az egyik félnek ügyvédje és.

Az általam vizsgált mindhárom ügyben, ahol szakértőt rendelt ki a bíróság, ideiglenes intézkedés meghozatalára került sor.

Azok a perek, amelyben szakértő kirendelésére került sor lényegesen hosszabbak voltak, mint azok, ahol a felek könnyen egyezséget kötöttek.

A 3 ügyből 1 esetben végül a felek egyezséget kötöttek (anya szülői felügyeleti jog), 2 ítéletből az 1 esetben az apát, 1 esetben az anyát jogosította fel a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására, tehát ítéleti döntés esetén 50 - 50 %.

Szegeden a 25 elhelyezésből 16 esetben az anyánál helyezték el a gyermeket, ez az ügyek 64%- a. Úgy látszik tehát, hogy ezen pertípusban az anyáknak nincsen akkora előnye az apákhoz képest, akik 32%-ban kapták meg a gyermeket, (8 eset), mint a bontóperekben. 1 alkalommal a gyermek a nagymamához került. (4%). Ezen arányszám teljesen megegyezik a PKKB kutatási arányaival, az ő vizsgálataik szerint is 60%-ban az anyához, 40%-ban az apához kerülnek a gyermekek, ha a szülők nem kötnek egyezséget és a bíróság dönt. Az eredmények alátámasztják tehát azt a megállapítást, mely szerint, ha az apák „harcba szállnak” a gyermekért, akkor hasonló eséllyel indulnak, mint az anyák.

3. Szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása

Az általam vizsgált egy éves időtartamban 16 ügy fejeződött be jogerősen (ebből 9 nem érdemben - pl. megszüntetés, visszautasítás stb.), érdemi befejezés mindösszesen 7 ügy. Ebből arra következtethetünk, hogy a bontóperekben illetve a szülői felügyelet rendezése tárgyában született egyezségek és ítéletek a későbbiekben is jól funkcionálnak.

A 7 ügyet vizsgálva az alábbi eredményekre jutottam:

6 esetben (86 %) egyezséget kötöttek a felek, és mindösszesen 1 alkalommal (14 %) kellett a bíróságnak ítélettel rendelkezni. Szegeden a vizsgált 5 év alatt mindössze 133 alkalommal kellett dönteni gyermekelhelyezés megváltoztatása tárgyában. A szülők kompromisszumkészségét mutatja ott is, hogy 107 esetben (80 %) született egyezség, és csak 26 alkalommal (20 %) kellett a bíróságnak ítélettel rendelkezni az elhelyezés megváltoztatásáról.

Az általam vizsgált ügyekben a házasságok felbontásánál és a szülői felügyelet gyakorlása rendezésénél legtöbbször az anya lett feljogosítva a szülői felügyelet gyakorlására. Ennél a pertípusnál ez nem jellemző, ugyanis 3 esetben valóban az anya lett jogosult a szülői felügyelet gyakorlására (korábban az apa, illetve közös szülői felügyelet volt megállapítva), azonban szintén 3 esetben (tehát ugyanolyan arányban) az apa (ahol korábban az anya gyakorolta a szülői felügyeletet), 1 esetben közös szülői felügyeletben állapodtak meg a felek (mivel kapcsolatuk rendeződött, újból együtt élnek).

2 esetben **ideiglenes intézkedésre** is sor került, mely során az apát jogosította fel a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására (a későbbiekben a végleges döntésben is).

4 esetben az anya szerepelt felperesként, 3 esetben az apa. Ahol az apa **kezdeményezte** az eljárást, ő is lett a szülői felügyeletet gyakorló szülő (2 esetben egyezség, 1 esetben ítélet).

A felek 5 esetben személyesen jártak el, 2 alkalommal mindkét fél rendelkezett **jogi képvisellel**.

Összesen 13 gyermek volt érintett a perekben **Átlagosan 1,9 gyermek képezi „a per tárgyát”**, azaz minimum 1, maximum 5 kiskorú vonatkozásában kellett a bíróságnak rendelkeznie.

A gyermekek átlagéletkora 9,8 év. A legfiatalabb gyermek 2 éves volt, a legidősebb 17. Megállapítható, hogy 10 év alatti gyermek mindössze 6 esetben jelent meg, 7-en ennél idősebbek voltak.

A szegedi kutatásban összesen 159 gyermek volt érintett a perekben. Minimum 1, maximum 4 gyermek elhelyezéséről kellett dönteni. A gyermekek átlagéletkora 11,9 év. Elmondható, hogy a megváltoztatást többnyire nagyobb, azaz legalább kiskamasz gyermekek esetében kérik. A legfiatalabb gyermek 2,5 éves volt, de megállapítható, hogy 10 év alatti gyermek mindössze 20 esetben jelent meg, 139-en ennél idősebbek voltak.

Az általam vizsgált ügyekben az **eredeti döntés** a szülői felügyelet gyakorlásáról, **melynek a megváltoztatását kérték**, 5 esetben bontóper keretében létrejött, bíróság által jóváhagyott egyezség. 1 szülői felügyelet rendezése iránti perben született egyezség, 1 szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatása iránti perben született egyezség szerepelt még a mintában.

Szegeden 86 esetben bontóper keretében létrejött, bíróság által jóváhagyott egyezség, 18 bontóperi ítélet, 15 gyermekelhelyezési perben született egyezség, 12 ítélet, valamint 2 bírósági meghagyás.

Az általam vizsgált ügyekben az egyezségek **jogerőre emelkedése óta** átlagosan 6 év telt el. Legrövidebb idő, mely eltelte után a megváltoztatást kérték 7 hónap, a legtöbb pedig 12 év volt.

Szegeden a gyermekelhelyezésről szóló ítélet illetve egyezség **jogerőre emelkedése óta** átlagosan 5,2 év telt el. Legrövidebb idő, mely eltelte után a megváltoztatást kérték 1 év, a legtöbb pedig 15 év volt. Mindenképpen megnyugtató, hogy az eredeti rendezés ezek szerint jól funkcionál, tehát a szülők illetve a bíróság helyesen döntöttek.

Ebben a pertípusban - számomra meglepő módon - **szakértő** kirendelésre nem került sor.

Ezzel szemben a Szegedi Járásbíróságon végzett kutatás során arányait tekintve a többi pertípushoz képest jelen pertípusnál többször alkalmazott a bíróság szakértőt, hiszen a 133 ügyben 10 alkalommal (az esetek 7,5%-a) rendeltek ki pszichológus szakértőt.

Az általam vizsgált ügyekben egy alkalommal sor került a **kiskorú** gyermekek bíróság általi, **közvetlen meghallgatására**. Ebben az ügyben a bíróság a feleken kívül - amellet hogy környezettanulmányt, pedagógiai véleményt szerzett be, tanúkat hallgatott meg - szükségesnek tartotta a három kiskorú (14, 12, 8 évesek) meghallgatását is, melyet közvetlenül fogatosított. Ezt követően egyezséget kötöttek a

felek, melynek során a közös szülői felügyeletet megszüntetése mellett az anya lett jogosult a szülői felügyelet teljes körű gyakorlására.

Azok az **okok**, melyre hivatkozással kérték a korábbi egyezség megváltoztatását, az alábbiak voltak:

Egy esetben azért kérték a megváltoztatást, mert a felek kapcsolata rendeződött, újból együtt élnek, ezért legalizálni szerették volna, hogy a továbbiakban közösen gyakorolják a szülői felügyeleti jogokat (korábban az anya kizárólagos szülői felügyeleti joga volt megállapítva).

Három esetben a gyerekek az édesanyjuktól az édesapjukhoz kerültek már jó ideje (volt olyan, hogy a korábbi egyezséget követő három nap múlva!) és az édesanya sem ellenezte, hogy a továbbiakban az apa legyen a szülői felügyeletet gyakorló szülő.

Egy esetben - a négy gyerek közül egy kamaszkorú - az édesapjától az édesanyjához költözött, mert sok volt köztük a konfliktus, ezért kérte az apa, hogy a továbbiakban ő lehessen a szülői felügyeletet gyakorló szülő.

Egy esetben - ahol korábban közös szülői felügyeletben állapodtak meg a felek, lakásukat osztottan használták - az anya (aki időközben szüleihez költözött) kérte ennek megszüntetését az apa italozó, agresszív magatartása miatt. (Ebben az ügyben kerültek közvetlen meghallgatásra a gyerekek.)

A szegedi kutatás során a legtipikusabbnak mondható szituációk, melyekben felmerült az elhelyezés megváltoztatásának szükségessége, az alábbiak voltak:

Legtöbbször a gyermekek kérésére (vagy a gyermekek és a szülők együttes döntése alapján) indult az eljárás, ők érezték úgy, hogy az eddigiektől eltérően a másik szülőjüknel szeretnének élni. Ezeknek a döntéseknek többnyire érzelmi okai voltak (a szülő és a gyermek viszonya nagyon megromlott, nem jöttek ki a gondozó szülő új partnerével vagy a mostoha testvéreikkel, jobban érezték magukat a másik szülőnél, illetve, hogy az anya nem tudott hatni a kamaszodó fiára), de megjelentek racionális okok is (az apa közelebb lakott az iskolához, jobb életszínvonalat tudott biztosítani, az anyának kisgyermek született, ezért a nagyobbakra nem tudott kellő figyelmet fordítani). Előfordult, hogy a gyermekelhelyezés megváltoztatására azért volt szükség, mert a gondozó szülő külföldre vagy messzi városba költözött, ahova a gyermekek nem akarták követni, vagy esetleg hajléktalan, munkanélküli lett, súlyosan megbetegedett, így a gyermekekről sem tudott gondoskodni. Ennek ellenkezőjét is tapasztalhatták, mikor a szülő anyagilag egyenesbe jött. Eredetileg azért állapodtak meg abban, hogy az egyik szülőhöz

kerülnek a gyermekek, mert a másik nem tudott megfelelő lakhatást és anyagi biztonságot nyújtani, de most, hogy ezek a körülmények megváltoztak, kéri az elhelyezés megváltoztatását. A gyermekelhelyezés megváltoztatása során gyakran áll elő az a helyzet, hogy a testvérek elszakadnak egymástól. Az alapeljárásokban általában kimondottan törekszenek arra, hogy a gyermekeket az egyik szülőnél helyezték el, hogy ne kelljen a testvéreknek külön nevelkedni. Úgy látszik ez a nagyobb gyermekeknek már nem jelent akkora lelki terhet, így szívesen költöznek el a gondozó szülőtől.

4. A szakértői vélemény szerepe a szülői felügyeletet érintő perekben

Az általam vizsgált időszakban pertípustól függetlenül összesen 5 esetben került sor pszichológus szakértő kirendelésére. A gyermekek átlagéletkora - a döntés meghozatalakor - 5,4 év. (A legfiatalabb 3 éves, a legidősebb közel 14 éves). Minden ügyben 1 gyermek a „per tárgya”.

Mind az 5 ügyben mindkét szülő a szülői felügyelet teljes körű gyakorlására történő feljogosítását kérte.

A szakértő 3 ügyben mindkét felet alkalmasnak találta a kiskorú gyermeke nevelésére, gondozására, azonban 2 ügyben a gyermek alacsony életkora (3 éves), a gondozó szülő (anyához) való kötődése miatt az anyánál történő elhelyezést javasolta. 1 ügyben a közel 14 éves gyermek fejlődését az apai környezetben látta megfelelően biztosítottnak, mivel ez a megszokott környezete és itt élnek a nagykorú testvérei, akikhez erősen kötődik, emellett a gyermek az anya új élettársát teljes mértékben elutasítja.

1 ügyben úgy foglalt állást a szakértő, hogy az anya teljes mértékben alkalmas a gyermek nevelésére, gondozására, azonban az apa pszichés állapota miatt a gyermek nevelésére, gondozására alkalmatlan.

1 ügyben a szakértő mindkét szülőt csak nagyszülői segítséggel tartotta alkalmasnak a gyermek nevelésére, gondozására. Azonban az apát személyiségjegyei, gyermekhez való erősebb kötődése révén alkalmasabbnak találta, illetve a gyermek is inkább az apához kötődik.

Az 5 ügyből 1 ügyben végül egyezséget kötöttek a felek (anya szülői felügyeleti jogában állapodtak meg), 4 ügyben a bíróság ítélettel döntött. A bíróság 2 esetben az anyát, 2 esetben az apát jogosította fel a szülői felügyelet gyakorlására.

Az általam vizsgált ügyekben megállapítható, hogy a bíróság annak eldöntése során, hogy melyik szülőt jogosította fel a szülői felügyelet gyakorlására, kiemelt jelentőséget tulajdonított a szakvéleménynek, azonban a döntést nem kizárólagosan erre alapozta, hanem széleskörű bizonyítást folytatott le, a feleken kívül tanúkat hallgatott meg, környezettanulmányt kért, pedagógiai véleményt szerzett be (gyermek korától függően).

Gyermekelhelyezési perekben a szegedi kutatásban a bíróság mindössze 1 esetben nem a szakértői véleménynek megfelelően hozott döntést, 13 esetben megegyezett a szakértői vélemény és az ítélet, 6 alkalommal a felek egyezsége kötöttek egymással, 5 esetben pedig a szakértő úgy foglalt állást, hogy véleménye szerint mindkét szülő egyformán alkalmas a gyermek nevelésére, illetve a gyermek is egyformán kötődik mindkét szülőjéhez.

A PKKB kutatás során vizsgált 173 esetből, amikor szakértő kirendelésére került sor, 109 esetben hozott a bíróság a szakértői véleménynek megfelelő ítéletet. Ez 63 %-nak felel meg.

Befejezés

Tanulmányomban - a kiskorú gyermek sorsát érintő peres és nemperes eljárások, a szülői felügyelet jogi szabályozásának ismertetésén túl - empirikus kutatás keretében 2020. évre visszatekintve vizsgáltam meg a Kisvárdai Járásbíróság jogerősen érdemben befejezett családjogi ügyeit, melynek statisztikai jellemzőit, eredményeit és megállapításaimat részletesen ismertettem az előző fejezetben.

A szülői felügyeleti jog mindaddig nem kerül a jogalkalmazó látóterébe, amíg a szülők a szülői felügyeleti jogokat megfelelően egymást segítve és kiegészítve ellátják, onnantól érdekes, hogy mi is a szülői felelősség a jog szempontjából, amikortól zavar támad, és ez sokszor a szülők különválásával veszi kezdetét.

A kutatásban a szülői felügyelet vizsgálatára helyeztem a hangsúlyt. Ezzel kapcsolatban kiemelendő, hogy a szülői felügyeletet érintő perekben felmerül a gyermektartásdíj megállapítása illetve a kapcsolattartása szabályozása is. Bár kutatásom során ezen kérdéseket nem vizsgáltam, azonban sok esetben nem is a szülői felügyelet gyakorlása, hanem a gyermektartásdíj összege illetve a kapcsolattartás mikénti szabályozása a vitás.

Visszatérve a szülői felügyelet kérdésére, megállapítható, hogy az egyezség a jellemzőbb (házasság felbontásánál 96 %, szülői felügyelet rendezésénél 75 %, szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatásánál 86 % az egyezség aránya).

Amennyiben a szülők egyezséget kötöttek a szülői felügyelet gyakorlásáról, akkor az esetek többségében az anya lett a szülői felügyeletet gyakorló szülő. Ellenben, ha nem tudtak megegyezni és a döntést a bíróságnak kellett meghozni, akkor 50-50 % az arány!

Az általam tanulmányozott ügyekben gyermek közvetlen, bíróság általi meghallgatására nem igazán került sor, azonban ez elsősorban a gyermekek átlagéletkorából (6-10 év) adódott, illetve hogy az ügyek többségében a szülők megegyeztek.

Amennyiben pszichológus szakértő kirendelésre került sor, mindkét szülő „küzdött” a gyermek felügyeleti jogáért, arányaiban az apáknak jó esélyeik voltak. Egy esetben a hosszas bírósági eljárás során egyezséget kötöttek a felek az anya javára, ítéleti döntés esetén fele-fele az arány.

Ahhoz képest, hogy én előzetesen úgy vélekedtem, hogy a szakértői kirendelés aránya a szülői felügyelet gyakorlásának megváltoztatásánál a leggyakoribb, ennél a pertípusnál a vizsgált időszakban nem került sor szakértő kirendelésére.

Közös szülői felügyelet - előzetes várakozásaimmal ellentétben - aránylag nagy arányban fordult elő, hiszen házassági bontóperben az ügyek 20 %-ban közös szülői felügyelet gyakorlásában állapodtak meg a szülők. (Ellenben szülői felügyelet rendezése iránti perben nem fordult elő.) Mintha a volt házastársak között nagyobb lenne az együttműködési hajlandóság, mint a volt élettársaknál.

Bár a jogszabály 2022. január 01. előtt nem nevesítette, de közös szülői felügyelet keretében a lehetőség adott volt a váltott gondoskodásra, azonban az általam vizsgált időszakban váltott gondoskodás szabályozására nem került sor.

Nem hangzik rosszul, hogy a szülők különválását követően egyiküknek ne csupán a „hétvégi szülő” szerepe jusson, gyermekük mindkettőjükkel valódi, bensőséges kapcsolatot ápolhasson, azonban a váltott gondoskodás véleményem szerint továbbra sem lesz elterjedt, tekintve a gyerekek alacsony átlagéletkorát, illetve a szülők életkörülményeit, valamint a térség kistéleplési szerkezetét. (A Kisvárdai Járásbíróság illetékességi területéhez 34 település tartozik.)

Az általam vizsgált ügyekben gyakran az is problémát okozott, hogy a különválás után külön költözzön az egyik szülő, sok esetben anyagi okokból a válás után is egy lakásban kénytelenek maradni, melyet megosztva használnak. Amennyiben mégis elköltözik valamelyik fél (többségében vissza a szülői házba, vagy új párjához), időnként másik - bár lehet hogy csak szomszédos - településre, a földrajzi távolság azonban már akadályát képezi a váltott gondoskodásnak.

Meglátásom szerint a váltott gondoskodás leginkább a nagyobb városokban, az iskolázott, magasan kvalifikált, és ezáltal anyagi biztonságban, sőt jólétben élő házaspárok, élettársak esetén tud

megvalósulni igazán. A váltott gondoskodás olyan anyagi feltételeket kíván meg a szülőktől, ami csak keveseknek adatik meg. Gondolok itt arra, hogy a válást követően legyen - lehetőleg ugyanazon a településen az óvoda, iskola, barátok miatt - két különálló, olyan ingatlan, amelyben a gyermek otthon érzi magát, saját szobája van mindkettőben, külön ruházattal, játékokkal, tanszerekkel, vagyis mindkét szülő legalább hasonló körülményeket tudjon teremteni, hogy a gyermek a lehető legkevesebb hátrányt érezze.

Összességében megállapítható, hogy a férfiak mintha nagyobb aktivitást mutatnának a gyermek nevelése, gondozása során, mint évtizedekkel korábban, illetve felelősségteljesebbek. Persze legtöbbször ők maguk is tisztában vannak azzal, hogy a gyermeknek az anya mellett van jobb helye, illetve a mindennapos gondoskodást ők maguk nem is tudják felvállalni. Amennyiben viszont felveszik a harcot a szülői felügyeletért, akkor hasonló eséllyel indulnak, mint az anyák.

Bár az én vizsgálatom egy szűk bírósági gyakorlatra, kis mintára épült, azonban már két évtizeddel ezelőtt a PKKB kutatás, illetve egy évtizeddel ezelőtt a szegedi kutatás is azt az eredményt hozta, hogy az ügyek többsége egyezséggel végződik, melyekben az anyák elsődlegessége a jellemző, de erről a szülők maguk állapodnak így meg, tehát nem a bíróságok „anyapártiságáról” van szó. Amennyiben azonban az apák harcba szállnak, már nincs olyan nagy előnyük az anyáknak velük szemben.

Biztató jel, hogy az általam tanulmányozott ügyekben a közös szülői felügyeletben való megállapodás a bontóperekben 20 %-os volt, ez arra enged következtetni, hogy a szülők a kötelék felbontása ellenére - remélhetőleg a felelős szülői magatartásuk miatt - továbbra is jó viszonyban tudnak maradni egymással. Azok a szülők, akik képesek nagyobb konfliktusok nélkül együttműködni a közös szülői felügyelet gyakorlása során, nagyon jól tesznek a gyermekeiknek, többek között azért is, mert ily módon az apák pozitívabb módon, aktívabban tudnak részt venni a gyermeknevelésben, mely a gyermek felnőttkori életére is hatással van. Nem mellesleg a szülők pozitív konfliktuskezelési példát mutathatnak gyermeküknek, hiszen abban a legtöbb pszichológus egyetért, hogy a személyiség kialakulásában a genetika is szerepet játszik, jórészt azonban azok az értékrendek, pozitív és negatív konfliktuskezelési modellek a meghatározóak, amelyeket a gyermek szüleitől, illetve környezetétől les el.

Felhasznált irodalom jegyzéke

- Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában lévő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. In: Családi Jog. 2015/3.
- Boros Zsuzsa, Katonáné Pehr Erika, Kőrös András, Makai Katalin, Szeibert Orsolya: Polgári Jog- Családjog: Az új Ptk. magyarázata III/IV. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 2013.
- Barzó Tímea: A magyar család jogi rendje. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2017.
- Császár-Nagy Noémi: A gyermek helyzete a válás után - avagy egy konferencia margójára. In: Családi Jog 2016/4.
- Csiky Ottó: A válások társadalmi okairól. In.: Valóság 1962/5.
- Fehérné Gaál Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben - a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. In: Családi Jog, 2016/2.
- Földházi Erzsébet: Válás In.: Demográfiai Portré 2009, KSH
- Grád András - Jánoskúti Gyöngyvér - Kőrös András: Mítosz és valóság - a gyermekelhelyezési perek tapasztalatai a statisztikai adatok fényében. In.: Családi Jog 2008/4.
- Grád András - Mede Lilla - Jánoskúti Gyöngyvér - Kőrös András: Az igazságügyi pszichológus szakvélemény szerepe a gyermekelhelyezési perekben. In.: Családi Jog 2010/1.
- Halák László: Ágytól asztaltól? Gondolkodjunk az együttélésről és a válásról. Kossuth, Budapest, 1986.

- Illés Blanka: Miért nincs közös felügyelet Magyarországon. In.: Ügyvédvilág 2013/11.
- Kozák Henriett: Mumus vagy csodaszer? - A gyermek közvetlen meghallgatásának tendenciái egy német felmérés tükrében. In: Családi Jog 2015/4.
- Lantai Csilla: Negyedik Könyv - Családjog. In: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja; Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014.
- Makai Katalin: A szülői felügyelet általában. In: Kőrös András (szerk.): A családjog kézikönyve II. kötet HVG-ORAC, Budapest, 2007.
- Makai Katalin: XV. Fejezet - Házassági perek. In: Makai Katalin: XV. Fejezet - Házassági perek. In: A Polgári Perrendtartás magyarázata 2., Complex Kft., Budapest, 2010.
- Makai Katalin: A szülői felügyelet In.: Kőrös András (szerk.): Polgári jog - családjog. Az új Ptk. magyarázata III/VI. HVG Orac, Budapest, 2013.
- Makai Katalin: A szülői felügyelet. In: Kőrös András: (szerk.): Polgári jog: Családjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest. 2014.
- Pákozdi Zita: Szülő felügyelettel kapcsolatos perek In: Nagy Adrienn-Wopera Zsuzsa (szerk.): Polgári eljárásjog II., Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2018.
- Szeibert Orsolya: Negyedik Könyv - Családjog. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex Kft., Budapest, 2013.
- Visontai-Szabó Katalin: A bizonyítás szempontjai és nehézségei a szülői felügyelet rendezésére irányuló perekben. In.: Családi Jog. 2015/1.

Felhasznált internetes források

- Visontai-Szabó Katalin A szülői felügyeleti jogok gyakorlása rendezésének jogi keretei, pszichológiai háttere és problémái; PhD értekezés, Szeged 2014. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/2235/> (2022.01.31.)
- <https://ptk2013.hu/interjuk/az-uj-ptk-csaladjogra-vonatkozoz-szabalyairol-interju-koros-andrassal-a-kuria-csaladjogi-tanacsa-elnokevel/2422> (2022.01.31.)
- A szülői felügyelet családvédelmi aspektusai Dr. Barzó Tímea - A szociális jog aktuális kérdései Magyarországon és az Európai Unióban (Konferenciakötet) 7.o. http://fesbp.hu/common/pdf/A_szocialis_jog_aktualis_kerdesei_2017.pdf (2022.01.31.)
- Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez (szerk: Vékás Lajos / Gárdos Péter) <https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)
- Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez (szerk: Wopera Zsuzsa) <https://uj.jogtar.hu/> (2022.01.31.)
- Wopera Zsuzsa: Változások a közös szülői felügyelet gyakorlása tárgyában 2022. január 1-jétől <https://jogaszvilag.hu/szakma/valtozasok-a-kozoz-szuloi-felugyelet-gyakorlasaban-2022-január-1-jetol/> (2022.01.31.)
- Wopera Zsuzsa: A szülői felügyelet gyakorlása újrendezésének szempontjai a 2022. január 1-én hatályba lépő szabályozás fényében <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-szuloi-felugyelet-gyakorlasi-ujrendezesenek-szempontjai-a-2022-január-1-jen-hatalyba-lepo-szabalyozas-fenyeben/> (2022.01.31.)
- Hajnal Ágnes: Családi krízisek és gyermekelhelyezési perek. https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1998_02_facsimile.pdf#page=17 (2022.01.31.)

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

- a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- a polgári perrendtartásról 2016. évi CXXX. törvény
- a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
- a polgári nemperes eljárásokban alkalmazandó szabályokról, valamint egyes bírósági nemperes eljárásokról szóló 2017. évi CXVIII. törvény
- az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény
- a költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény
- a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény
- az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény
- az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény
- a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható *távoltartásról* szóló 2009. évi LXXII. törvény
- az egyes igazságügyi tárgyú, valamint kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi CXXII. törvény

Bírósági döntések

BH.2017.339.

BH.2017.158.

BH1980.287.

BH2001.479.

BH1998.180.

BH.2016.64.

BH.1995.161.

BH1998.35.

BH1998.180.

BH2001.384.

BH2001.123.

BH2001.280.

BH2001.280.

BH1995.579.

BH2017.123.

BH2009.112.

BH2005.178-I.

BH 1984. 226.

Egyéb források

- Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú Módszertani Levelé az igazságügyi pszichológus szakértők működési köréről és tevékenységéről
- A Legfelsőbb Bíróság 24. számú irányelvével módosított 17. számú irányelve
- a Legfelsőbb Bíróság 212. számú Elvi Határozata
- 1/2014. Polgári jogegységi határozatot
- PJD.V.260.
- 1143/B/1998. AB határozat